

VIVELAVIE'S PARTIES

VERKEERD GEPLAKT

EEN SELECTIE VAN POSTERS UIT
HET IHLIA-ARCHIEF IN
HISTORISCH PERSPECTIEF

INFORMATIEBROCHURE BIJ DE
EXPOSITIE VERKEERD GEPLAKT

23 juli - 1 november 2015 op het IHLIA-plein | OBA

GAY GAMES

AMSTERDAM 1998

INLEIDING

IHLIA, de grootste erfgoedinstelling op het terrein van LHBT (lesbisch, homo, bi en transgender) in Europa verzamelt diverse materialen uit het oogpunt van geschiedschrijving, waaronder (actie)posters. Er zijn ongeveer 7000 posters gedigitaliseerd en beschreven. Daarvan zijn er iets meer dan 4000 origineel Nederlands.

Waarom een postertentoonstelling?

Een minderheidsgroep moet inventief zijn om continu in de publiciteit te komen en te blijven. Bekendheid is een voorwaarde om veranderingen te bewerkstelligen. Maar je moet ook goed georganiseerd zijn. Dat valt niet mee in een minderheidsgroep die zelf weer bestaat uit een scala aan subgroepen. Posters kunnen in de communicatie een belangrijke rol spelen. En dat willen we laten zien.

Deze tentoonstelling toont posters gericht op het algemene publiek en op de minderheidsgroep zelf. De eerste poster dateert van 1968, maar de meeste komen uit de actieperiode tussen 1975 en 1995. In de loop der jaren wordt de vormgeving steeds professioneler, mede door posters uit de commerciële hoek en door de voorlichtingsposters rondom aids. Vooral na 2000 wordt het drukken van posters goedkoper en dat heeft effect op het kleurgebruik.

In het archief van IHLIA zie je dat er een ware explosie van posters ontstond rond 1977. De internationale homo- en lesbogemeenschap zag rond die tijd donkere wolken op zich afkomen. Na jaren van linkse ‘overheersing’ volgde overal in de westerse wereld een overwegend rechtse tegenreactie. De vrijheid was te ver gegaan en

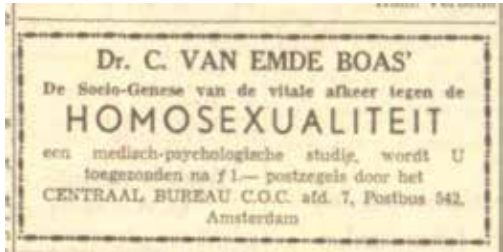
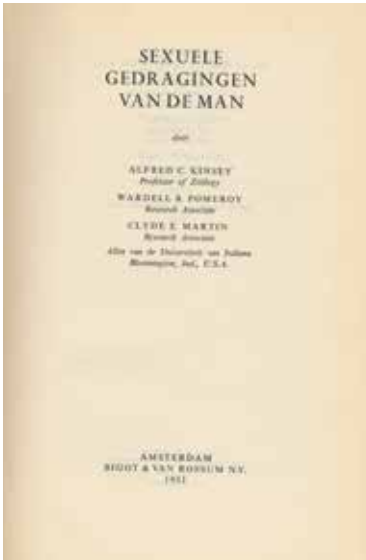

COLOFON

Verkeerd geplakt: een selectie van posters uit het IHLIA-archief in historisch perspectief.

Informatiebrochure bij de tentoonstelling
Verkeerd geplakt | 23 juli - 1 november 2015
IHLIA-plein | 6de verdieping OBA
Tekst: Martien Sleutjes.
Eindredactie: Emma van Zalinge
Productie: Gemma Rameckers, IHLIA

© IHLIA | 2015

1952 09 26 Leeuwarder Courant: advertentie van het COC

COC was dat haar sociëteit een vergunning had voor een nachtclub. Terwijl de meeste kroegen hun deuren vroeg moesten sluiten, kon het feest in de dancing van het COC doorgaan. Eerst was de sociëteit in het *DOK* op het Singel, maar na een ruzie ging het COC verder in de eigen dancing, *de Schakel* op het Leidseplein. Deze twee gelegenheden waren belangrijk voor de vorming van een groep gelijkgestemden.

Homofilie

Het COC bedreef al vroeg politiek. Vooral de club van intellectuelen die zich verzamelden in *De Kleine Kring* wilde meer bereiken. Deze linkse groep zocht aansluiting bij de linkse krachten achter de NVSH en probeerde mensen als psychiater Van Emde Boas een goed woordje voor de homo's te laten doen. Zelf probeerden woordvoerders van het COC het probleem homoseksualiteit voor de buitenwereld te verzachten door het woord 'homofilie' en 'homofiel' in te voeren. Het ging immers niet om de seks maar om de totale mens. Tegelijk ageerden mensen als Engelschman tegen het idee van homoseksualiteit als ziekte en/of zonde. Homoseksualiteit was een natuurverschijnsel waarmee de samenleving maar moest zien te leven. De rapporten van Alfred Kinsey: *Sexual behaviour in the human male* (1948) en *Sexual behaviour in the human female* (1953) stelden deze homovoorvechters in het gelijk. De reacties uit kerkelijke en behoudende kringen waren fel, maar men kon niet ontkennen dat het een gedegen wetenschappelijk onderzoek was.

Het COC pakte in 1953 door met de oprichting van het *Studiecentrum voor Speciele Sexuologie* (SSS). Met vooruitstrevende mensen als Van Emde Boas en de juriste Lau Mazirel en met behoudende wetenschappers en theologen (ook uit katholieke kring, met medeweten van de clerus) probeerde het Centrum er het beste van te maken, maar de tegenstellingen waren te groot. Men had dan ook het nakijken toen eind 1961 de katholieke psychiater Kees Trimbos middels liberale radiopraatjes voor de KRO-radio voor de grote doorbraak zorgde. Die praatjes gingen over seksualiteit, over opvoeding, over voorbehoedsmiddelen en ook over homoseksualiteit. Trimbos was een man van de praktijk en probeerde met praktische adviezen de luisteraar te helpen, wetende dat moralistische praatjes niet meer werkten.

Trimbos kon die ruimte opeisen, omdat er grote ontevredenheid was over de moraal van de katholieke kerk. Daar kwam men misschien nog wel mee weg op het platteland, maar niet meer in de grote steden. De rooms-rode coalitie in de politiek maakte het de behoudende clerus met zijn dorpse opvattingen ook niet gemakkelijk een behoudende moraal en politieke lijn door te drukken. Toch probeerden ze het nog wel eens. Zo was er het *Bisschoppelijk Mandement* van 1954 waarin het katholieken verboden werd lid te worden van linkse vakbonden en het lidmaatschap van coalitiepartner PvdA werd ontraden, maar daarmee schoot men zichzelf in de voet.

Bij de verkiezingen van 1956 werd de PvdA de grootste partij en dat markeerde ook het begin van de veranderingen. In de politiek was dat nog niet meteen zichtbaar, maar de veenbrand in katholiek Nederland kon niet meer gestopt worden. Er was behoefte aan modernere oplossingen, weg van moralisme. In andere confessionele groeperingen gebeurde hetzelfde, zij het met verschillende snelheid. De vrijzinnige protestanten lieten al snel de oude moraal achter zich, de zwartekousenkeren komen zelfs nu nog maar moeilijk van hun preekstoel. Voor Nederland is van belang dat het katholieke volksdeel bijna 50% van de bevolking uitmaakte. Als dat deel gaat schuiven, dan kan het hard gaan.

De jaren vijftig en zestig waren ook de jaren van de grote bewondering voor Amerika. 'Onze bevrijder' en beschermer tegen een communistische overheersing werd alom bewonderd, vooral door de jeugd. Natuurlijk werden er vraagtekens gezet bij het Amerikaanse materialisme en de consumptiementaliteit, werd er schande van de moderne muziekcultuur gesproken, maar intussen was er volop ontzag. De moderne oplossingen kwamen uit Amerika, ook op het gebied van de lichamelijke en geestelijke ondersteuning van de mens. Daar was men al veel verder dan in West-Europa. In de jaren vijftig werd ook in Nederland de gezondheidszorg gemoderniseerd. Veel aandacht was er voor de ondersteuning van moeder en kind via de consultatiebureaus, met nieuwe inzichten omtrent voeding en opvoedmethoden. De zorg voor volwassenen kwam er achteraan. Het geluk van mensen kwam voorop te staan. Vooral de zorgen rondom seksualiteit waren groot. Als gevolg van de economische opleving na de oorlog was er namelijk een groep jongeren ontstaan die veel sneller dan ooit eerder in de geschiedenis financieel zelfstandig kon zijn. Voor die werkende jongeren moest er vertier komen en dat meende men te vinden in (jongeren)sociëteiten. Daarmee werden de problemen van de jongeren centraal gesteld in plaats van de oplossingen van de moraaltheologen.

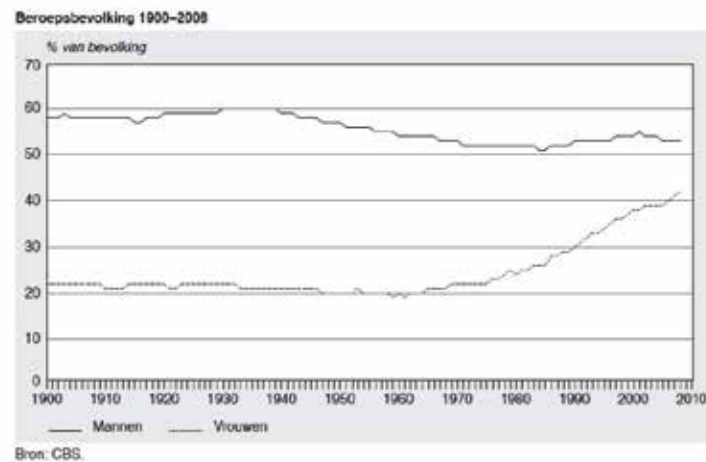
Tegelijkertijd ontstond er in de hele westerse wereld een beweging om kinderen door te laten leren en om de toegang tot hoger en universitair onderwijs financieel gemakkelijker te maken.

Ook wat de universiteiten betreft waren de omwentelingen bij de katholieke het grootst. Op de jonge universiteit van Nijmegen kwamen zoveel studenten aan die zich niet meer thuis voelden bij het traditionele corps, dat daar bijna vanzelf de Studenten Vakbeweging (SVB) ontstond. Deze en andere studentenbewegingen hebben een stimulerende functie vervuld voor de emancipatiebewegingen, die er op haar beurt haar mensen uit rekruteerden. De Brabantse instituten (Nijmegen en Tilburg) waren behoorlijk links gericht. De Socialistische Uitgeverij Nijmegen (SUN) werd groot dankzij de studentenrevolutie. Maar ook in andere steden was de kleur van verandering rood. Groeiende studies als sociologie, andragogie (en andragologie), antropologie en niet-westerse sociologie verschaften een ideale voedingsbodem voor een links geloof in verandering.

Emancipatie

Naast de groei van het onderwijs en het aantal studenten was ook de verschuiving in de beroepsbevolking een factor van belang achter de emancipatiebeweging. Theoretisch man en vrouw gelijkstellen, zoals veel linkse groeperingen deden, betekende nog niet dat er in de praktijk veel veranderde. Ook hier gingen Amerika, Canada en Engeland ons voor. In de theorieën over de emancipatiebeweging wordt gesteld dat de rol van de werkende vrouw de doorslag heeft gegeven in de emancipatiestrijd. In Amerika moesten vrouwen (en kinderen) in de jaren dertig gaan werken om het gezinsinkomen aan te vullen. In de Tweede Wereldoorlog moesten ze gaan werken omdat de mannen naar het front gingen. Na de Tweede Wereldoorlog werden er miljoenen vrouwen ontslagen ten gunste van de teruggekeerde mannen. Maar al snel gingen vrouwen weer aan het werk om het gezinsinkomen aan te vullen, om mee te kunnen doen in de consumptiemaatschappij. Die vrouwen waren steeds minder bereid concessies te doen.

In Nederland liepen we behoorlijk achter – het werd als ideaal gezien dat de gehuwde vrouw niet hoefde te werken. Maar in de jaren zestig begon het aantal werkende vrouwen toe te nemen en daarmee ook het aantal vrouwen dat zichzelf kon onderhouden en niet het stigma kreeg van oude vrijster.

De echte doorbraak kwam overigens pas in de jaren zeventig.

Trimbos

De grote schuifpartij in de moraal begon in Nederland wat later dan in Amerika, maar in de jaren zestig en zeventig werd de achterstand ruimschoots ingehaald. De homobewegingen zaten intussen niet stil. In Nederland begon het COC op de achtergrond het succes van Trim-

bos uit te buiten. Het COC moest een dialoog met de samenleving aangaan. Met een nieuwe voorzitter, Benno Premssela, en een nieuwe Stichting Dialoog trad het COC naar buiten. Dialoog was een wetenschappelijke club die homoseksualiteit beter over het voetlicht moest brengen.

1964-12-31 Benno Premssela

1964-12-31 Dames op de rug gezien

Drie jaar na Trimbos durfde het Vara-programma *Achter het nieuws* het aan om de Stichting Dialoog te helpen lanceren. Een bloedzenuwachtige Premssela verscheen voor het eerst frontaal in beeld. Dat hij homo is, zegt hij niet met zoveel woorden. Daarvoor werden twee dames en twee heren incognito gefilmd. Trimbos giet er tussendoor een wetenschappelijk en pastoraal sausje over. Met deze klassieke aanpak werd het *crimen nefandum* (sodomie) dan eindelijk bespreekbaar. De reacties waren positief.

Overigens was Premssela niet de eerste die in de media als homo naar buiten kwam. Die eer komt toe aan winkelbediende Fred in de radioshow *Familie Doorsnee*. Op 11 maart 1957 voert Annie M.G. Schmidt, die ooit een homoseksuele vriend had, Fred ten tonele. Fred wordt eerst een beetje uitgelachen. Hij wordt 'Woeps' genoemd. Maar uiteindelijk voorkomt hij een knallende ruzie tussen moeder die van vakantie (!) terugkomt en vader en zoon die het hele huis hebben laten verslonzen. Premssela werd ook voorgegaan door Gerard (van het) Reve. In 1963 probeert Hans Gomperts in zijn boekenprogramma Gerard uit de tent te lokken door te stellen dat zijn homoseksualiteit de schrijver ervan weerhoudt om meer grote werken als 'De Avonden' te maken. Overigens pareert Reve deze poging op handige wijze.

Een transcriptie van een deel van het gesprek tussen Gomperts en Gerard (Kornelis van het) Reve:

Gomperts: "Nu vraag ik me af in verband met die homoseksualiteit die je langzamerhand blijkbaar ontdekt hebt in jezelf of dat samengaat met een steeds grotere bewustwording die ik meen dat je boeken vertonen, dat niet tegelijkertijd een belemmering is voor jezelf nu zo'n boek [De Avonden] nog eens zo geïnspireerd te schrijven? Is die bewustheid daarbij niet belemmerend?"

Reve: "Hoe zou dat belemmerend kunnen zijn?"

Gomperts: "Kijk, je zou het daaruit kunnen opmaken je hebt maar één roman geschreven. Je hebt daarna nooit meer een werk van langere adem geschreven. Je hebt alleen maar korte verhalen ... ik kan me dus voorstellen dat de verklaring dat je dat toen wel kon en sindsdien niet meer gekund hebt en misschien in de toekomst wel weer zou kunnen, dat moeten we afwachten, dat dat samenhangt met die onbewustheid van toen. Het is je toen ontsnapt. Nu ben je veel meer bewust wie je zelf bent en gaat dat niet meer zo makkelijk."

Reve: "In theorie ligt dus nu de mogelijkheid weer binnen een bepaald verschiets om een echte roman te schrijven. 'n Roman anders dan een verhaal of novelle eist een hele conceptie, een beeld van de wereld van jezelf in die wereld, enz. enz. Iedere

pietere jongen kan wel een verhaal schrijven wat leesbaar is, maar een roman is natuurlijk wel iets anders."

AMERIKA

‘EVERY GENERATION
BLAMES THE ONE BEFORE’
John & Don Matthews

Amerikaanse studenten protesteerden vanaf de jaren zestig tegen de oorlog in Vietnam én tegen hun ouders. De demonstratie-
riek van de zwarte-emancipatiebeweging diende als inspiratie.
Dat gold ook voor de vrouwen- en homobeweging. Sit-ins, picket-
lines en dergelijke werden ook bij de laatste bewegingen populair.
De Mattachine Society (mannen) en de Daughters of Bilitis
(vrouwen) gingen vanaf 1965 jaarlijks de straat op met picket-
lines. Het was heel leusig, maar ook heel moedig. Door de
Stonewall Riots in New York (1969) ontstond het Gay Liberation
Front. Dat wilde nieuwe actie-methodes. Men kwam met een
jaarlijkse herdenkingsmars (gay pride). Maar bovenop de zwarte
actie-methodes kwam een nieuwe, unieke achievement:
de coming-out.
...over
Uit de reilen van 1969 is een flink aantal 'exportproducten' voort-
gekomen: GayLib, Gay Pride, Lesbian Nation etc.
Zo vindt als reactie op Anita Bryant (Amerikaanse christenfundamentalistisch anti-homoseksueel) in Nederland (Amsterdam 1977)
de eerste homodemonstratie plaats met een mars naar Amsterdam voorbeeld. Voortaan noemt een trotse homo zich 'gay' of 'lesbian'.

“ONE OF THE MAJOR
SUCCESSSES OF THE
GAY MOVEMENT IN THE
1960'S WAS OUR BREAK-
THROUGH INTO MAIN-
STREAM PUBLICITY.”
Howard Call & Don Lucas
from the Mattachine Society
were interviewed for
The Rejected

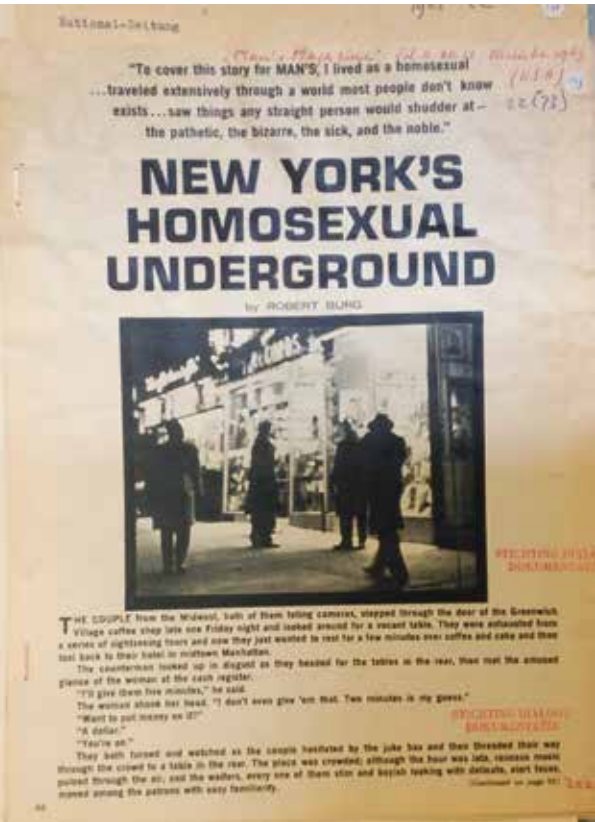
AMERIKA

(paneel 3)

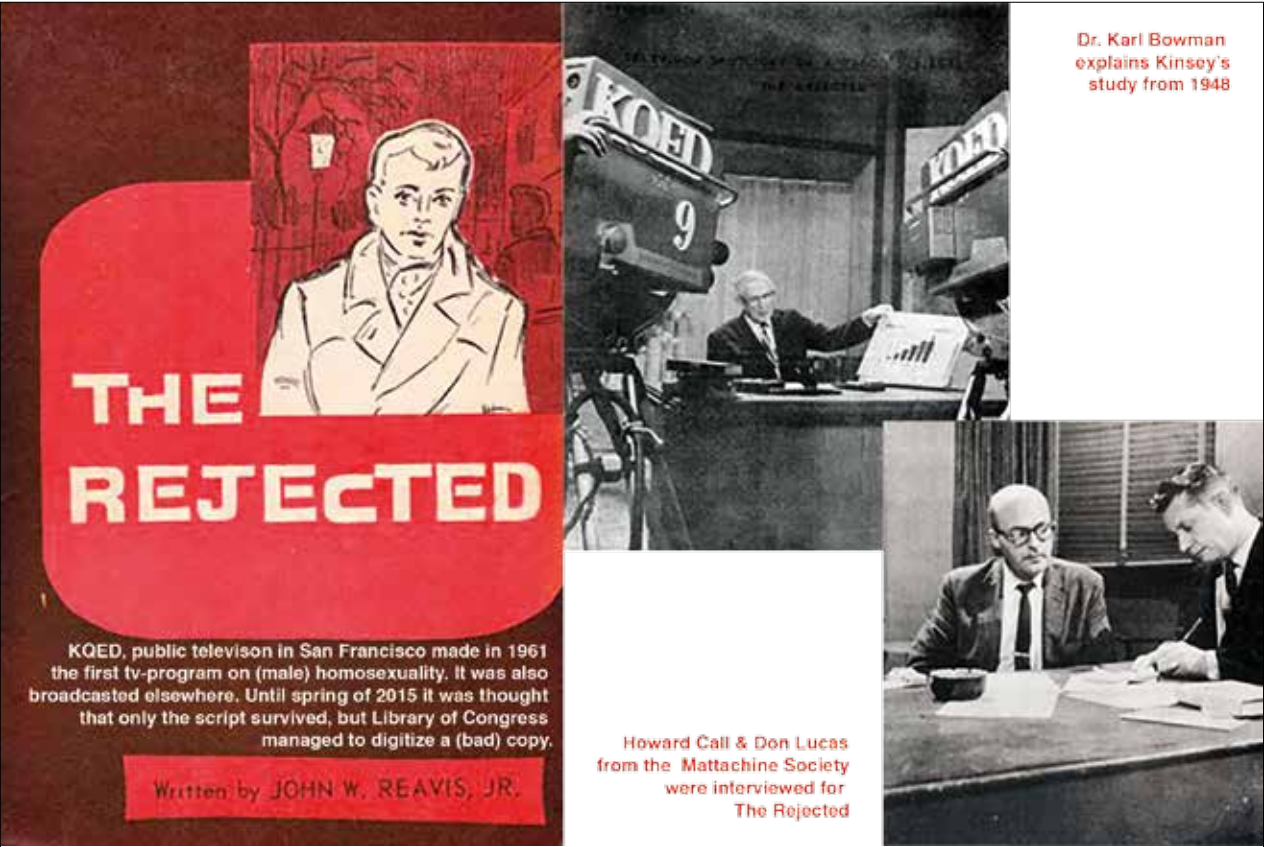
Picket-lines

Ook op het gebied van vrouwenemancipatie lag Amerika ruim voor op Europa, en zeker op Nederland. In ieder geval in de grote steden aan oost- en westkust. De arbeidsparticipatie was veel hoger en er woonden al meer vrouwen zelfstandig.

Maar in Amerika was er nog een andere inspiratiebron voor de emancipatiebeweging: de zwarte beweging. Toen de VS in de jaren vijftig een consumptiemaatschappij werd, vonden zwarte Amerikanen dat ook zij recht hadden op een deel van de koek. De zwarte beweging was breed en verspreid over het hele land. Ze was ook actief in steden en staten waar het racisme ongekend groot was. Met hele kleine stapjes wist de beweging een deel van haar doelen te bereiken. Haar actie-methodes zouden ingang vinden in andere emancipatiebewegingen en in het studentenprotest tegen de Vietnamoorlog. Loopdemonstraties, picket-lines, sit-ins, speeches: ze komen allen voort uit de zwarte emancipatiebeweging.

1963 Man Magazine

1961, The Rejected.
De restauratie door Library of Congress is ondanks alles een hoogstandje. De stabiliteit van de opname is erg slecht. Daarom zijn de correcties maar ten dele gelukt. En dus is er nu een opname van Margaret Mead en twee leden van de Mattachine Society. Helaas zijn de opnames in een paar homokroegen in San Francisco niet gebruikt in de uitzending en ook nog niet teruggevonden.

Voor de digitalisering is gebruik gemaakt van een kopie op 2 inch quadruplex videotape (kort quad tape), de eerste analoge videotape van Ampex op de markt gekomen in de loop van 1956. Of de opname ook direct op tape is gedaan of eerst op film is (nog) niet bekend. De Ampex-recorder moest in 1956 \$45.000 kosten. Veel geld voor public television.

Net als in Nederland vormde de tv een bron van verandering. Het eerste programma over (mannelijke) homoseksualiteit wordt in 1961 uitgezonden door KQED, public television in San Francisco. Tot voor kort was alleen het script van de uitzending in te zien, maar onlangs is de hele uitzending door de Library of Congress gedigitaliseerd.
In die uitzending worden Howard Call en Don Lucas van de Mattachine Society geïnterviewd. Ook vóór Stonewall was er in de grote steden in de VS een homobeweging: The Mattachine Society, One Inc. en Daughters of Bilitis. Gezamenlijk werden ze de 'Homophile movement' genoemd. De eerste club was opgericht door overtuigd linkse activisten in de anticomunistische en homofobe McCarthy-periode. Met als voorbeeld de zwarte emancipatiebeweging gingen ook deze clubs de straat op. In 1965 vormden ze picket-lines om voor hun rechten op te komen. Zoals Barbara Gittings van Daughters of Bilitis in de videodocumentaire Before Stonewall

(1984) zegt: “One of the major successes of the gay movement in the 1960’s was our breakthrough into mainstream publicity.” One Inc. gebruikte de Amerikaanse methode om via de rechter haar gelijk te halen en wonnen een zaak tegen de Amerikaanse posterijen.

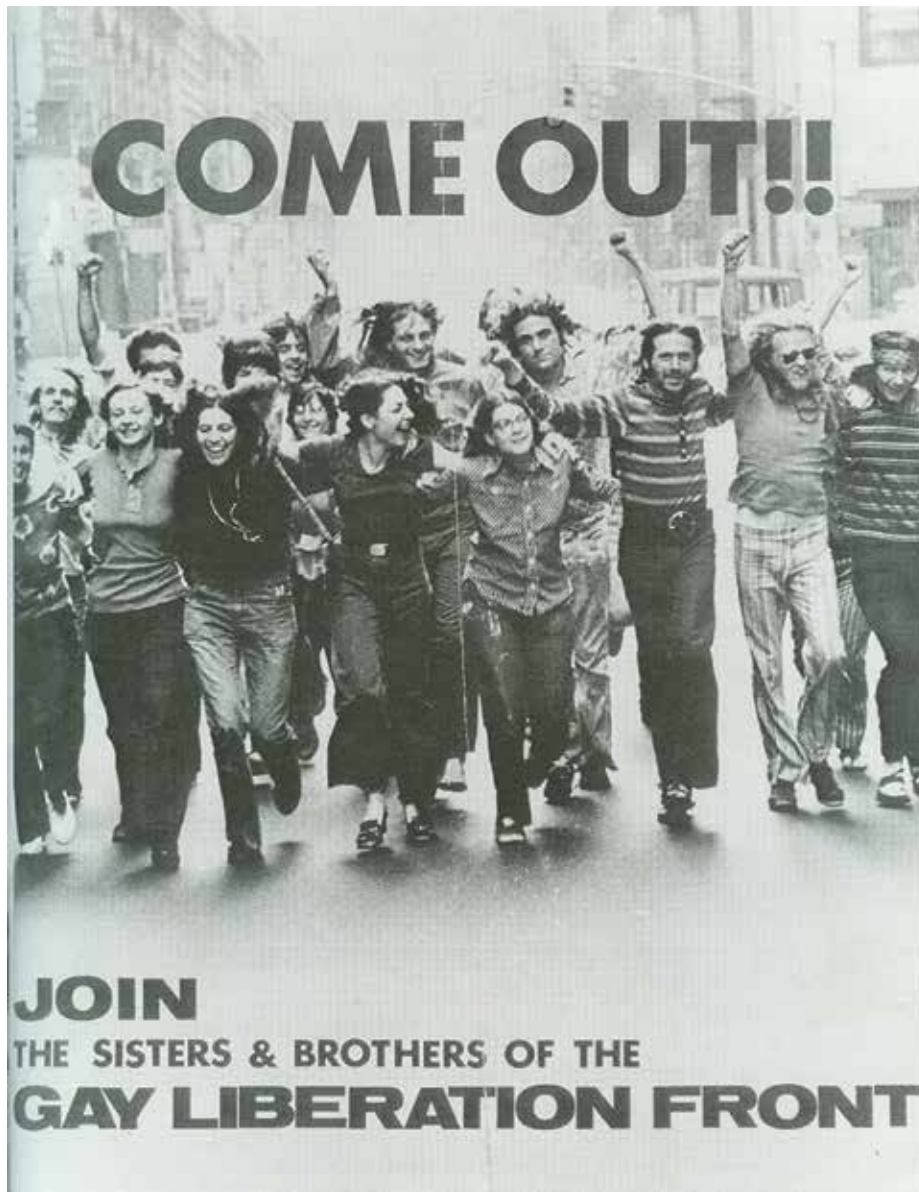
Stonewall

Net als in Nederland vonden de jonge Amerikaanse studerende homo’s en lesbo’s de homophile movement een belegen club en te ver afstaan van hun idealen. Toch sloeg pas in 1969 de vlam in de pan.
De politie deed in de jaren vijftig in het hele land regelmatig invallen in homobars die vaak op de achtergrond in handen waren van de maffia. In San Francisco leidden die invallen ook tot rellen, maar blijkbaar bij gebrek aan een goede organisatie bleef het bij rellen. Bij de inval in de Stonewall Inn in Greenwich Village, New York liep het anders. De wagens om arrestanten af te voeren kwamen niet op tijd. Intussen groeide de groep toeschou-

wers, veelal bestaande uit homo's, in wat toen al een gay getto begon te worden. In de groep zaten behalve drag queens ook dakloze homojongeren voor wie de bar de enige plek was waar ze werden toegelaten. Zij begonnen terug te vechten. De politie werd ingesloten en moest door een speciale eenheid ontzet worden. De politie was boos dat de nichten terugvochten. De rellen en de acties in de week erna zorgden ervoor dat deze inval anders afliep dan de talloze voorafgaande. De relmakers concludeerden dat het tijd werd voor een andere aanpak die veel minder braaf was. Zelfs mensen in de *Mattachine Society* zagen dat het tij gekeerd was toen in de verslaglegging van hun jaarlijkse nette picket-line de paren die elkaars hand vasthielden de meeste aandacht kregen.

Niet lang daarna ontstond het *Gay Liberation Front* en kwamen in New York bladen als *Gay*, *Come Out* en *Gay Power* op de markt. Een jaar na de rellen volgde op 28 juni 1970 de eerste herdenking: *Christopher Street Liberation Day*.

Met de succesvolle herdenkingen die jaar in jaar uit volgden, werd ook het werk van de oude generatie en van de mensen die betrokken waren bij andere rellen in andere steden als minder relevant betiteld. *"Every generation blames the one before"*, zingen Mike and the Mechanics in *In the living years*.

1970 GLF New York met een foto van Peter Hujar

Coming-out

Aan de lange rij van geleende actiemethodes voegde de nieuwe beweging er één belangrijke toe: coming out of the closet (into the open). Coming-out is een vorm van empowerment waarbij de schaamte over het afwijken van de norm wordt afgelegd. Je bent misschien niet veel vrijer, maar je voelt je als LBHT-er vrijer. Je zoekt gemakkelijker aansluiting bij andere LBHT-ers en doorbreekt het gevoel van eenzaamheid of alleen staan. Je wordt daarmee minder kwetsbaar.

De coming-out strategie werd omarmd door een groeiend aantal actiebewegingen in Amerika en ook al direct in Engeland. Doelstelling van al die groepen was door middel

van actie gelijke rechten voor homo's op te eisen en een vorm van trots te uiten: gay-pride. In de 'gayness' werd ook gespeeld met seksegebonden kleding en werden mannelijke en vrouwelijke rollen ter discussie gesteld.

Jan Willem Duyvendak geeft een goede reden voor de effectiviteit van de strategie:

"De troost en vrolijkheid, die vaak zo onbekommerd ogen, vragen overigens veel van betrokkenen. Of preciezer: de trots van toen en de vrolijkheid van nu zijn kwetsbaar juist omdat het bij de homobeweging om doelen gaat die direct verbonden zijn met eigen lijf en leden. Bij de homobeweging is immers sprake van een 'existentiële' inzet: personen vechten voor en met hun eigen lichaam, zijn existentieel betrokken bij repressie en hebben in botsingen met autoriteiten dus veel meer te verliezen dan louter hun ketens. Anders dan in het geval van de milieubeweging of bij solidariteitsacties met de derde wereld, is bij de homobeweging sprake van een type betrokkenheid waaraan men niet kan ontsnappen."

(p 153 van *Be gay, ofwel een lichte verplichting tot vrolijkheid* in *Alles kon anders: protestrepertoires in Nederland 1965-2005*. Aksant, 2006).

Anita Bryant

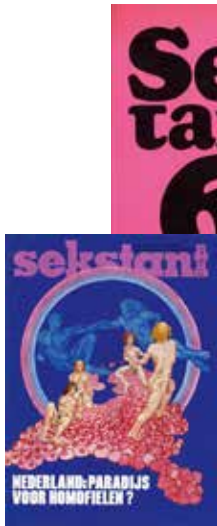
Gelijke rechten werden op lokaal niveau al vrij vroeg verkregen. Dat feit en het openlijk ter discussie stellen van traditionele (heteroseksuele) relaties riep direct een tegenbeweging op van rechts Amerika tegen de 'liberale' vrijheden en de idealen van de babyboomers. Ook dat begon lokaal. Anita Bryant startte in 1977 onder de titel *'Save Our Children'* een campagne om in de regio Miami de rechten van homo's terug te draaien.

Ze kreeg steun uit rechts-christelijke kring en uit de rechtervleugel van de Republikeinse partij. Er vormde zich een kern van verzet tegen alles wat afweek van godsdienst en tradities. Daarbovenop werd het vuur aangewakkerd door predikanten van Religieus Rechts. Deze wilden niet rusten voor de homo's weer allemaal bekeerd waren. Toen dat in de VS niet goed lukte, werd hun gedachtengoed in de jaren negentig en de jaren nul een geliefd exportproduct naar Rusland en Afrikaanse landen.

De terugslag in de verworvenheden van de roze beweging werd in de meeste westerse landen gevoeld. Maar het potentieel aan actievoerders was inmiddels zo groot dat het verzet tegen gelijke rechten juist een nieuwe inspiratiebron van ongekende actie vormde. Het is een soort macabere dans tussen rechts-christelijke/*moral right*-groepen en de roze beweging plus een deel van de vrouwenbeweging. Allen ontlenden hun energie aan rechtenkwesties van groepen die afwijken van de heteromoraal en de voortplantingsnorm.

4

In de jaren zestig en zeventig groeide het aantal studenten sterk. De nieuwkomers voelden zich niet thuis in de traditionele studentencultuur. Hun veranderingsdrift was groot. En de pil maakte een nieuwe seksuele moraal mogelijk.

Homoseksuele studenten profileerden van de groeiende openheid, er ontstonden studentenwerkgroepen en discussies. En er kwamen studenten gericht op jonge homo's, student of niet. De lijn tussen proef-organisaties en activeren was heel dun. De Amsterdamse studentengroep werd daarom: Amsterdamse Jongeren Aksiegroep Homoseksualiteit.

Door de stijgende welvaart werden grote maatschappelijke veranderingen in gang gezet. Voor jongeren leek plotseling niets onmogelijk. Overal werden vraagtekens bij gezet: homo's en lesbi's zeiden openers dat 'niet zij' het probleem waren maar de samenleving. De 'homoseksuele naaste' of de 'homofiele medemens' werd de karakter in de kolommen van de moral.

Een was de NVSH het symbool van al deze veranderingen. In 1967 hield ze een ludiek opgezet congres in de Amsterdamse RAI. De stonede van voorzitter Mary Zeldenrust-Noordanus maakte op homo's en vrouwen diepe indruk, en werd ook in progressieve kring hoog gewaardeerd.

De Stichting Dialoog veranderde het COC in inbrevenant. Een verpagrd bestuur vroeg Koninklijke Goedkeuring aan (roddy voor de wet) maar VVD-minister Polak weigerde. De pers sprak er schande van. In het COC contactanten bleef toe van homoseksuele mannen en vrouwen die nog niet gescheiden waren van hun (hetero)partner. Dat ging te ver. Na in 1973 lag het COC de goedkeuring.

Voor studenten was het discriminerende artikel 248-bis erg belangrijk. Het maakte homoseksuele relaties tussen een meerderjarige (meer 21 jaar) en een jonge strafbaar. Voor heteroseksuele contacten lag die leeftijdsgrens op 16 jaar (1). Het werd echt een probleem toen studenten disputen voor homo's gingen oprichten en meewerkten aan jongerensociëteiten.

Uit studententring komt openlijk verzet in de ehty behorende poster werd de eerste actiepaster in het NLH-archief. De studenten-organisaties in 1969 ook de eerste demonstratie voor homoseksualiteit in Nederland. Zestig jaar na de invoering verdoen in 1971 art. 248-bis uit het Verboek van Strafrecht.

DE DOORBRAAK IN NEDERLAND (Paneel 4)

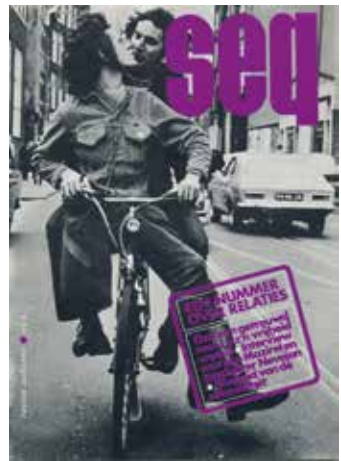
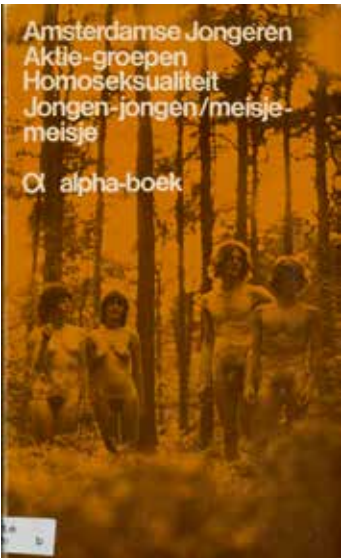
Seksuele bevrijding

De heersende seksuele moraal in Nederland kreeg een 'knauw' met de komst van de pil in 1964. De pil maakte de behoefte van jongeren aan een nieuwe seksuele moraal mogelijk. Waar de NVSH jarenlang voor gepleit had, begon in het midden van de jaren zestig vorm te krijgen. Tegelijk was voor de NVSH de komst van de pil een financiële strop, omdat de inkomsten uit het 'middelendepot' (de verstrekking van condooms) wegvielen. De NVSH werd echter wél het symbool van de veranderingen. In 1967 hield de NVSH een ludiek opgezet congres in de Amsterdamse RAI. Vooral de slotrede van voorzitter Mary Zeldenrust-Noordanus maakte op homo's en vrouwen diepe indruk door haar vernieuwend-kijk op seksualiteit. Ook in progressieve kring werd de rede hoog gewaardeerd. Veel NVSH-leden vonden haar rede te ver gaan.

De nieuwe seksuele moraal was onderdeel van een bredere jeugdbeweging. Studenten vormden daarin een belangrijke groep. De jaren zestig worden dan ook gekenmerkt door de revolutie van de studenten: waar de student begin jaren zestig nog de zuipende en wereldvreemde corpsbal was die zich zo veel mogelijk moest laten gaan voordat hij in het pak werd genaaid, was deze rond 1970 de voorman (of voorvrouw) van de vernieuwing, van het bijna automatisch gelijk van de jeugd. De corpsballen bleven ('Je oude heer betaalt die 1000 gulden collegegeld wel'), maar werden volledig overschaduwd door de actiebereide linkse studenten. Homojongeren waren ook onderdeel van die zichzelf bevrijdende jeugdbeweging. Ruim voor Stonewall klitten in Nederland de homoseksuele en lesbische studenten aan elkaar in werkgroepen en homodisputen. Er kwamen ook sociëteiten voor jonge homo's, meestal opgezet door studenten: in Rotterdam, Utrecht en Amsterdam. In Amsterdam werd de studentenwerkgroep omgevormd tot de *Amsterdamse Jongeren Aksiegroepen Homoseksualiteit*. De lijn tussen zich organiseren en actie voeren was dun. De AJAH was verantwoordelijk voor het eerste serieuze voorlichtingsboek voor jonge homo's en lesbi's.

De jonge studenten bleven niet stil zitten en begonnen hun mars door de instituties, te beginnen bij de afdelingen en later bij het bestuur van het COC. Met 'Afscheid van een moederbinding' van *Nieuw Lila* werden de veranderingen het COC binnengebracht en, zij het met een nipte meerderheid, goedgekeurd. Het COC werd de Nederlandse Vereniging tot Integratie van Homoseksualiteit COC (NVIH COC).

De vernieuwde club kreeg een 'glossy' als verenigingsblad en, als uiting van het grote zelfvertrouwen in de vernieuwing, het tijdschrift Seq. Achteraf was het financieel gezien niet zo'n slimme zet, want hoewel het aantal nieuwe leden groeide, vielen er ook veel leden af die liever het COC in de kast hadden gehouden. Buiten het COC gingen de studenten door met het verzet tegen artikel 248-bis. Als je weet dat de coming-out-leeftijd toen rond de 19 jaar lag, kun je je voorstellen dat dit artikel onder jongeren tot veel problemen leidde. In studentenkringen werd dan ook de eerste homodemonstratie georganiseerd: op het Binnenhof. De oproep tot verzet tegen 248-bis leverde een van de eerste posters van het archief op.

1969-01-22 Parool

De studenten en het COC kwamen elkaar weer tegen op het Binnenhof in 1969. Het verjongde COC had Koninklijke Goedkeuring van de vereniging aangevraagd - in die tijd een vereiste om als vereniging binnen de wetgeving te kunnen handelen. VVD-minister Polak liet echter zijn oren hangen naar de confessionalistische partijen in het kabinet en weigerde de goedkeuring. Want: in het blad Seq van het COC stonden (contact)advertenties van getrouwde homo's. Dat ging te ver! Pas in 1973 kreeg het COC zijn Koninklijke Goedkeuring.

Ook voor de afschaffing van Art. 248-bis kwam Polak zijn coalitiegenoten tegemoet door eerst een werkgroep van deskundigen om advies te vragen. Deze kwam met een advies dat niet anders luidde dan eerdere adviezen van deskundigen, namelijk: schaf het artikel af.

De reacties in de pers waren niet misselijk. Vooral de Volkskrant liet zien dat zij geen schoothondje van de katholieke partij meer was. De krant kwam in een redactioneel commentaar (!) glashard op voor gelijke berechtiging. Deze vrijdenkerij gold overigens niet voor de rubriek contactadvertenties: “onze lezers zijn er nog niet aan toe”. In 1971, zestig jaar na de invoering, verdween artikel 248-bis uit het Wetboek van Strafrecht. Zestig jaar lang was het het doelwit van actie vanuit homoseksuele kringen: vanaf de oprichting van het *Nederlandsch Wetenschappelijk Humanitair Komitee* (NWHK) door Jacob Schorer, via het COC, Dialoog en tenslotte de studentengroepen.

DE HETERONORM TER DISCUSSIE

(paneel 5)

Zonder de vrouwenemancipatiebeweging zou de homobeweging het veel moeilijker hebben gehad. Zo'n grote zuster, die aanschopte tegen dezelfde onderdrukking waar homo's en lesbo's last van hadden, was een welkom familielid. Om het beeld door te zetten: de homobeweging hing als het ware aan de rokken van de vrouwenbeweging. In de jaren zeventig begonnen een paar 'jengelende' kinderen de vrouwenbeweging tegen de schenen te schoppen: de vier dames van Paarse September en de heren flikkers.

Paarse September en Rooie Flikkers

Hoewel hun actiemethodes heel verschillend waren, was de bron van ergernis hetzelfde: de heteronorm, het gereedschap van de onderdrukking, werd in hun ogen onvoldoende ter discussie gesteld.

Paarse September richtte haar pijlen op de vrouwenbeweging. De vrouwen lieten een bom afgaan in een interview met *Folia*, het weekblad van de Universiteit van Amsterdam. Onder de kop 'Lesbisch zijn is een politieke keuze' hadden ze de lezers meteen te pakken. Dit werd in het artikel met de volgende redeneringen gerechtvaardigd:

Maaïke: “Die vrouwen hebben niet de bereidheid hun hetero-zijn, de essentie van hun onderdrukking, ter discussie te stellen.”
Noor: “Althans politiek te interpreteren.”

Stephanie: "Niemand vindt het gek als ne-
gers niet van blanken,
hun onderdrukkers,
houden. Maar van
vrouwen wordt niet
alleen verwacht dat ze
van mannen houden,
maar dat ze hun be-
langrijkste relaties be-
perken tot mannen."

Paarse September bracht
tussen oktober 1972 en
april 1974 slechts zes
gestencilde pamfletten
uit, maar haar kritiek
heeft veel verder door-
gewerkt. De teksten zijn
zelfs veertig jaar later nog
sprankelend.

Binnen het COC maakte de groep diepe
indruk door zijn radicale benadering van ho-
momannen. Er ontstond een groep kritische
potten die ook buiten het COC allerlei dwars-
verbanden aanging met potten die niet in het
COC wilden zitten. Door de latere lesbische
en homostudies werden hun ideeën opge-
pakt. Internationaal zie je de ideeën terugko-
men in wat later 'Queer Theory' is gaan heten.

Bij de mannen werd er op minstens twee
fronten gewerkt. In Amsterdam was het
Flikkerfront actief met acties die aansloten
bij het denken van de AJAH: dansacties in
heterotenten,
rellen op straat.
Maar het grote
werk gebeurde
in Nijmegen, de
plaats waar veel
studenten uit
het katholieke
zuiden gewild of
ongewild terecht
kwamen.
Binnen de
*Nijmeegse
Jongeren Werk-
groep Homo-
seksualiteit*, een
verband tussen
studenten en
jongeren in het
algemeen, radi-

caliseerde een kleine groep actie-
voerders. Het bezoek van psychia-
ter Van den Aardweg in 1975 werd
aangeprezen om een radicale
politiek voor te stellen. Deze psy-
chiatr was nog steeds van me-
ning dat homo's neurotisch zijn en
lijden aan dwangzelfbeklag. Het is
niet de samenleving die het pro-
bleem is, maar de homo zelf. Het
gastcollege waarin hij dit kwam
uitleggen werd bruut verstoord
door de groep actievoerders die
zichzelf de *Rooie Flikkers* noemde.
Flikkers omdat ze kracht putten uit
dat geuzenwoord, rooie omdat ze
zich verwant voelden met de link-
se, socialistische traditie van die
tijd onder studenten - of moeten
we 'mode' zeggen.

De Rooie Flikkers
waren onder de
indruk van de ac-
tiemethodes van
hun Duitse oos-
ter- en Deense
noorderburen. In
1976 laten ze zich
onderdompelen
zowel in de ho-
modemonstratie/
Gay Pride in Ko-
penhagen, als in
de rellerige scene
in Hamburg waar
roldoorbreken-
de drag in een
theoretisch sausje
wordt gepresen-
teerd. Ze hadden
zich ook kunnen
wenden tot de
New Yorkse *Hot
Peaches* of de
Londense *Bloo
Lips*.
De essentie van
die inspiratie-
bronnen wordt
later door de
'verbrede' Rooie
Flikkers in allerlei
acties uitgedra-

Kopenhagen 1976. Foto: Eric de Keizer

Hamburg Bruhwarm Gossip. Foto: Eric de Keizer

Nichtenherrie 1977. Foto: Eric de Keizer

gen: de heteronorm moet door-
broken worden. De verbreding
van de Rooie Flikkers houdt in dat
ook studenten in andere steden
zich aansluiten bij het gedachten-
goed van deze groep: in Eindho-
ven en Wageningen, maar vooral
in Amsterdam.

Tegelijk begint binnen de flikker-
groepen een andere vorm van
expressie te ontstaan: muziek
en theater. In Delft wordt het uit
het Engels vertaalde theaterstuk
'Aardige jongens' opgevoerd.
In 1977 begint de muziekgroep
Supertamp en in 1978 de muziek-
theatergroep *De Softies*. De Rooie
Flikkers krijgen hun eigen punk-
band: *Tedje en de Flikkers*. Tedje
was de toetseniste van de band
en met haar flinke voorkomen had
de band het gemakkelijker in het
hetero-muziekcircuit.
Spoedig waren er door de grote
actiebereidheid voldoende plaat-
sen om op te treden.

Tedje en de Flikkers in Zaal Cecile, Brussel. Foto: Eric de Keizer

Softies 02-11-1978. Foto: Eric de Keizer

1982, optreden van de Softies na de homodemonstratie. Foto: Eric de Keizer

DE INTERNATIONALISERING

De Amerikaanse homobeweging koos vanaf de Stonewall rellen (1969) voor coming out & gay rights. Vooral in steden met een groot homogeto had ze succes. Tot rechts Amerika abortus en homorechten onder vuur nam. Op 7 juni 1977 haalde Anita Bryant in Dade County (Miami) met Save Our Children een streep door de vooruitgang. Ze kreeg steun van fundamentalisten en the Moral Right en daarmee van de rechtse tegenbeweging die uiteindelijk Ronald Reagan aan de macht zou helpen.

De homobeweging reageerde direct. In Amerika werden grote namen ingezet om homorechten te verdedigen. Er werden overal protestbijeenkomsten en marsen gehouden die naadring kregen in de rest van de wereld.

Snels de insul in Stonewall een waren en in Amerika jaarlijkse marsten op of rond de datum. In Engeland sloeg dit ook meten aan (jul. 1970). In 1976 organiseerde Kopenhagen ook een soort mars waar aanwezigen uit het COC en de Rooie Flikkers ideeën opboden voor iets dergelijks in eigen land.

Maar de 'lesbise internationale alliantie' (Lesbian Nation) was hen voor en organiseerde de eerste homodemonstratie in maart van op 25 juni 1977 in Amsterdam. Thema: de kruisocht van Anita Bryant!

In Nederland zijn op dat moment Van Agt en het CDA ook bezig met een strijd tegen de verandering. Foto's vanaf heel dichtbij...

MIAMI NIGHTMARE IN HET CONCERTGEBOUW
Buiten de studentenbeweging was oud-politicus Coos Huijsen met hulp van mensen uit de liberale hoek een benefietavond te organiseren om geld in te zamelen voor het starten van een advertentiecampagne.

De avond in het Concertgebouw was een groot succes en trok veel media-aandacht. De Zangeres zonder Naam zong haar zelfgeschreven 'Luister Anita'. Buiten bij de tramhalte trokken de Rooie Flikkers in travestie en met veel herrie de aandacht. De alternatieve hoek verzamelde zich die avond voor 'De Nichtenherrie'.

MIAMI NIGHTMARE:
DE INTERNATIONALISE-
RING
(paneel 6)

De actie van Anita Bryant en haar project *Save Our Children* drukte de prille roze beweging met de neus op de feiten. De homorechten zouden wel eens opgeofferd kunnen worden in de politieke strijd tussen rechts en links.

De internationale contacten in de roze scene maakten dat de Amerikaanse problemen ook gezien werden als voorboden van problemen in eigen land. Ex-minister Van Agt werd de eerste lijsttrekker van het CDA. Dat Van Agt aanhanger was van hetzelfde gedachtengoed als de sinaasappel-koningin Bryant stond voor veel vrouwen vast. Tegen zijn pogingen om de abortuskliniek 'Bloemenhove' te sluiten was door de vrouwenbeweging, met potten in de voorste gelederen, fel verzet gepleegd. Als lijsttrekker van het CDA stond hij voor het herstel van de oude normen en waarden. Het idee dat het CDA eigenlijk de KVP in een nieuwe jasje was, werd door zijn bloemrijk Brabants taalgebruik nog eens bevestigd.

Demonstreren
Actievoeren vanuit de roze scene was tot dan toe beperkt gebleven tot kransleggingen op 4 mei voor de homo's die onder het naziregime hadden geleden. De verschuiving van acties en marsen naar het laatste weekend van juni komt voort uit de internationale solidariteit in de homo- en lesbobeweging. In dit geval gingen de lesbo's voorop. In Nederland organiseerde de 'Lesbiese

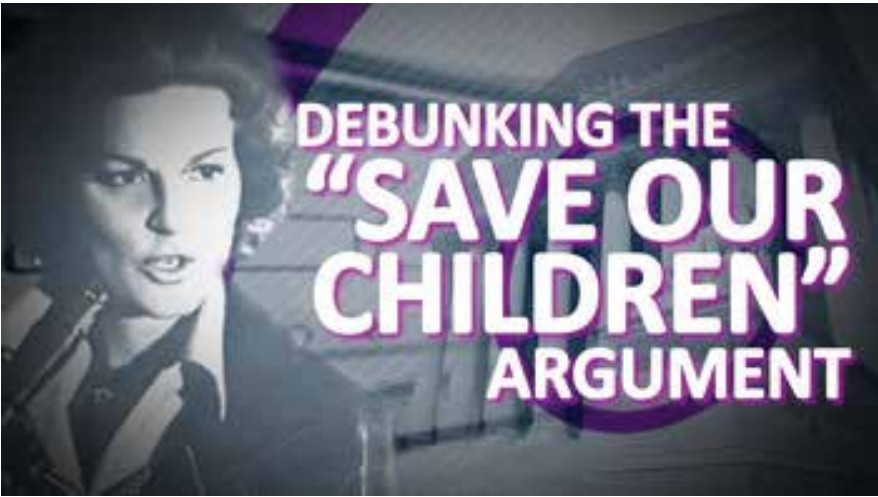
1970-05-04 Leeuwarder Courant

Demonstratie 1977. Foto: Pamela Pattynama

Internationale Alliantie' op 25 juni 1977 de eerste homodemonstratie in marsvorm in Amsterdam. Dat viel samen met de jaarlijkse Stonewall-herdenking en de *Gay Pride* in Amerikaanse en Engelse steden. En zo is het gebleven. Het jaar daarop was er een gelegenheidsorganisatie van potten en flikkers met het COC. Vanaf 1979 wordt de Roze Zaterdag georganiseerd door het Roze Front.

Net zo belangrijk als de eerste demonstratie in Amsterdam was de *Miami Nightmare* in het Concertgebouw. Coos Huijsen, een oud-politicus (van oorsprong CHU en later PvdA), organiseerde met hulp van mensen uit de liberale

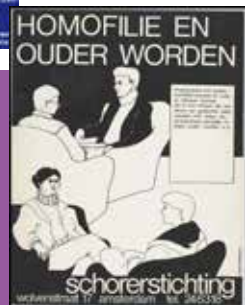
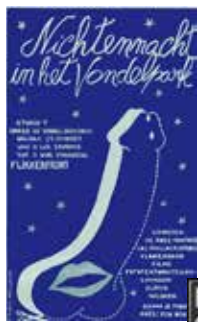
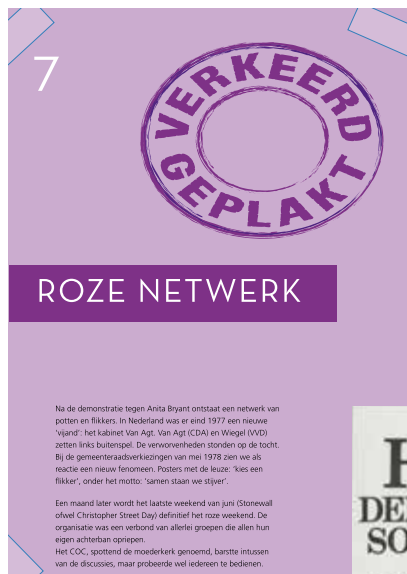

Still uit uitzending van *Gay TV on the Go!* uit 2013. Het argument dat homo's gevaarlijk zijn voor kinderen wordt zo diep gevoeld dat in 2012 nog steeds de argumenten van Bryant worden gebruikt om bijv. voorlichtingsprogramma's op scholen te blokkeren. Presentator Waymon Hudson: "This clearly shows that our civil rights struggle isn't just about the important fight for passing laws and pushing court cases, but also about educating our fellow Americans about our lives, our families, and our values."

hoek (waaronder organisator Henk Krol) een geslaagde benefietavond voor een advertentiecampagne in invloedrijke Amerikaanse bladen. Behalve dat hij het geld bij elkaar kreeg, wist hij met

de avond veel positieve media-aandacht voor homorechten te trekken en tegelijkertijd de politiek een beetje wakker te schudden. De avond had ook nog wat staartjes ... De Zangeres zonder Naam zong haar zelfgeschreven lied 'Luister Anita' en bereikte daarmee én een groot deel van de niet zo homovriendelijke bevolking én de status van godin in de homoscene. Henk Krol richtte ruim een jaar later de *Gay Krant* op voor de gewone homo als tegenwicht tegen alle studenten. Buiten op de tramhalte van het Concertgebouw trokken de Rooie Flikkers met veel herrie en in travestie de aandacht. De alternatieve hoek verzamelde zich die avond op het feest met de titel 'Nichtenherrie'. Daar werden weer nieuwe dwarsverbanden gelegd die later, bij het ontstaan van *Homostudies*, goed van pas kwamen.

HET BEGIN VAN HET ROZE NETWERK (paneel 7)

De roze scene is een kleine wereld. Natuurlijk zijn er gescheiden circuits van mannen en vrouwen en binnen de circuits zijn er weer verschillende uitgaanscircuits. Maar als het nodig is, zijn er snel dwarsverbanden te maken. In de verschillende circuits komen homo's van verschillend opleidingsniveaus bij elkaar: een mix van high brow en low brow.

Er is een tijd geweest dat mensen van het COC en zelfs van de NVIH-COC vonden dat zij de enige vertegenwoordigers van de homobelangen waren, maar in de jaren zeventig veranderde dit radicaal, mede door de opstelling van het COC zelf. Van spottend genoemde 'koninklijk goedgekeurde moederkerk' werd het COC een soort duiventil. Vooral in Amsterdam was dat het geval na de verhuizing van het landelijk kantoor en de afdeling Amsterdam naar het ruime gebouw in de Rozenstraat. In het blad Sek (vanaf 1972) gaf de redactie alle ruimte aan kritische geluiden uit de roze samenleving en genereerde daarmee plaats voor diverse losse en vaste organisatieverbanden. De energie werd daar gelaten waar deze het grootst was en pas gebruikt als de groepen het gezamenlijk nodig vonden. Na 1990 werd die rol ook vervuld door de Gay Krant en, met een veel kleiner bereik, door *Homologie*.

Samenwerking

In 1977 werkten diverse groepen langs elkaar heen. De eerste homodemonstratie uit

juni 1977 tegen Anita Bryant was voornamelijk een pottendemonstratie. De organisatie van de *Miami Nightmare* zal het COC veel te links hebben gevonden en de organisatie van de *Nichtenherrie* wilde zich afzetten tegen beide clubs. In 1978 is dit al anders: je bent als groep immers te klein om in je eentje iets te bereiken. In juni van dat jaar organiseert een netwerk van potten en flikkers en van 'koninklijk goedgekeurde homo's en lesbo's' gezamenlijk een tweede homodemonstratie. De oproepen tot de demonstratie waren nog wel gescheiden, maar het eindresultaat was één demonstratie.

De samenwerking werd ook gestimuleerd door een nieuwe energiebron in de Nederlandse politiek: het kabinet Van Agt-Wiegel. In Nederland had het CDA de verkiezingen van mei 1977 net verloren van de PvdA. Na zeven maanden moeizaam onderhandelen met de PvdA, waarbij de onderhandelaren van die partij telkens door een partijbijeenkomst voor het blok werden gezet, timmerden Van Agt en VVD-man Wiegel in korte tijd het eerste kabinet Van Agt in elkaar. Links voelde zich verraden.

In mei 1978 waren er gemeenteraadsverkiezingen. In de grote steden stak een nieuw fenomeen de kop op: 'Kies een flicker' onder het motto 'Samen staan we stijver'. Het was een teken van verzet: "We laten ons niet meer in de kast jagen!" In diverse politieke partijen, zoals de PPR, PSP, PvdA en D66, waren of werden homogroepen opgericht en werden homo's kandidaat gesteld voor de raad. Uiteindelijk kwam in 1980 Bob van Schijndel in de Amsterdamse gemeenteraad. Ook in andere steden kwamen homo's en lesbo's in de gemeenteraad. Zij zorgden er via homonota's voor dat gemeenten zich verantwoordelijk gingen voelen voor het welzijn van hun roze burgers. Het belang van de positieve uitwerking van die nota's voor de sociale positie

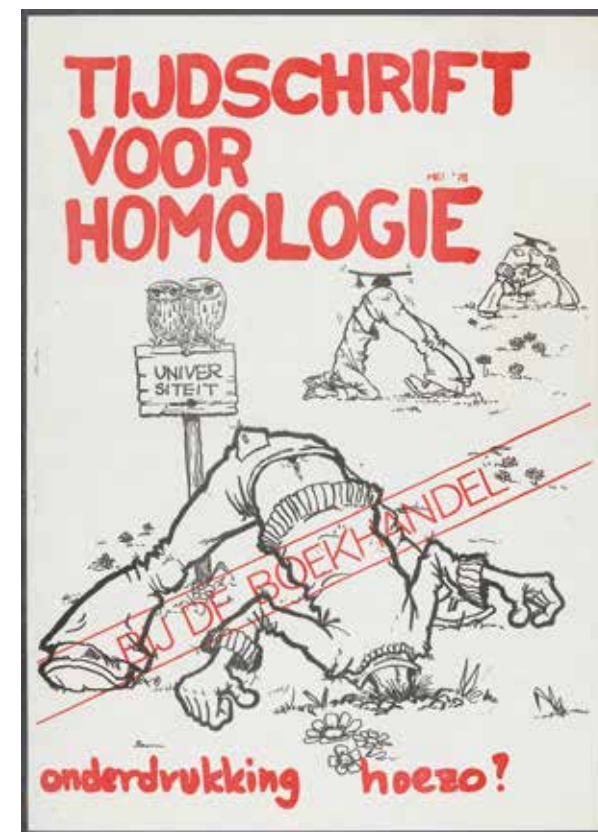

1977-12-30 De kersverse premier Van Agt kletst zich in een nieuwjaarsboodschap vast. Interviewer Gerard Klaasen (RKK Kruispunten - De Nieuwe Linie) zet zelfs de recorder uit. Van der Wiel, hoofd RVD schrikt zich rot, maar Van Agt moet zichzelf redden. Foto: Martien Sleutjes

van de LHBT-gemeenschap kan niet genoeg benadrukt worden.

Tegelijk met de positieve ervaring rondom de organisatie van de homodemonstratie van 24 juni 1978 kwam er een nieuwe samenwerkingsplek: Homostudies, later voluit Lesbische en Homostudies. Actieve flikkers en potten, studenten en docenten uit de eerste studentengolf uit alle steden kwamen elkaar hier tegen.

Eerste (?) bijeenkomst Homostudies op IVABO Amsterdam. Hier is al wel sprake van een tijdschrift. Foto: Eric de Keizer

In Amsterdam werd het initiatief gesteund door docent en openlijke leernicht Jim Holmes en eeuwig voorzitter Annemarie Grewel, toen voorzitter van de Universiteitsraad. Na een avondje haar bril even vaak recht te

Eerste (?) bijeenkomst van Homostudies op IVABO, met links Jim Holmes. Foto: Eric de Keizer

Rob Tielman over empirisch onderzoek. Leve de kussens. Foto: Eric de Keizer

hebben geschoven als er voorstellen op tafel lagen, was er aan het slot van de tweede bijeenkomst een groep vóór een tijdschrift, Homologie, een documentatiecentrum (de voorloper van IHLIA) en diverse studiegroepen. En nog belangrijker: afspraken om de lijnen tussen de verschillende groepen in de verschillende universiteitssteden kort te houden. Het netwerk waarbinnen actieve homo's en lesbo's elkaar tegen konden komen, elkaar konden ondersteunen en/of gingen samenwerken als dat nodig gevonden werd, had er weer een extra laag bijgekregen.

DE ROZE EXPLOSIE

(paneel 8)

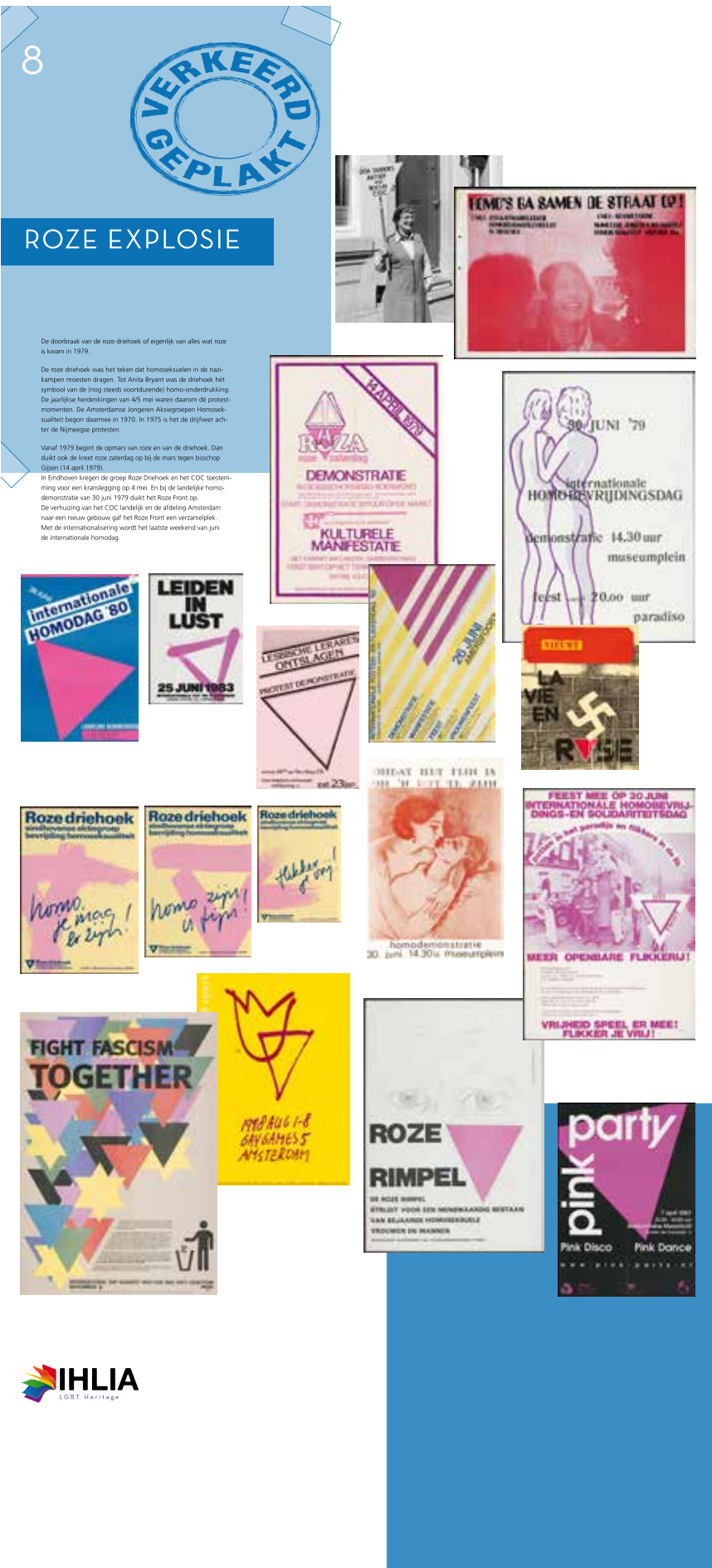
De energie die de verschillende organisatielagen genereerden, zou je gemakshalve de *roze explosie* kunnen noemen. 1979 kenmerkt zich door de doorbraak van de roze driehoek of eigenlijk alles wat roze is.

De *roze driehoek* was het teken dat homoseksuelen in de nazikampen moesten dragen. Tot Anita Bryant was het activisme in de homo-beweging (meer dan in de lesbische beweging) gekoppeld aan dat symbool. Zeker in West-Europa was het hét symbool van de homo-onderdrukking die niet was opgehouden met het verslaan van de nazi's in 1945. De jaarlijkse dodenherdenking op 4 mei was in de jaren zeventig een protestmoment. De AJAH begon er in 1970 in Amsterdam mee. In 1975 is het de motor achter de Nijmeegse protesten waar de Rooie Flikkers zich voor het eerst op straat lieten horen. In 1979 kregen de groep *Roze Driehoek* en het COC in Eindhoven toestemming voor een kranslegging op 4 mei.

In 1979 kregen de groep *Roze Driehoek* en het COC toestemming voor een kranslegging op 4 mei. En bij de landelijke homodemonstratie van 30 juni 1979 duikt het Roze Front op. De verhuizing van het COC landelijk en de afdeling Amsterdam naar een nieuw gebouw gaf het Roze Front een verzamelpunt. Met de internationalisering wordt het laatste weekend van juni de internationale homodag.

Pal daarvoor op Paaszaterdag (14 april 1979) werd de eerste demonstratie buiten Amsterdam gehouden: *Roze Zaterdag*, met een mars door Roermond gericht tegen bisschop Gijsen. In de poster voor de demonstratie staat een roze driehoek. In datzelfde weekend werd er in Bergen (NH) een conferentie van de *International Gay Association* gehouden (later ILGA). Zij stuurt een ondersteuningstelegram aan de organisatie van de Roze

Zaterdag. De rol van de ILGA (International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association) als internationaal bindmiddel tussen de landelijke homo-organisaties wordt in de jaren daarna steeds belangrijker.

De landelijke demonstratie van 30 juni

1979, die vanaf dan officieel *Roze Zaterdag* heet, werd georganiseerd door het *Roze Front*, dat speciaal hiervoor was opgericht. Daarbinnen was er een opmerkelijk verband tussen potten en flikkers en een prachtige poster voor het feest: de vrouwen in Paradiso en de mannen in De Balie.

In de jaren daarna verdwenen de posters van de verschillende deelgroepen en wordt het beeld bepaald door strak vormgegeven driehoeken. Dat gegeven blijft door de jaren heen hetzelfde. Zo is het Homomonument op de Westermarkt samengesteld uit diverse driehoeken, natuurlijk in roze. De kleur roze blijft een constante, hoewel de laatste jaren de regenboogvlag een steeds belangrijkere plaats krijgt. In 2015 was er bij de roze manifestaties rond Konings- en Bevrijdingsdag op het Homomonument een mooie combinatie: driehoeken in de kleuren van de regenboogvlag.

Roze Zaterdag

De naam 'Roze Zaterdag' wordt gereserveerd voor de laatste zaterdag van juni als overal in de roze wereld de inval in Stonewall Inn herdacht wordt. De term 'Gay Pride' doet er wat langer over om ingeburgerd te raken. De eerste jaren werd 'Roze Zaterdag' in

Amsterdam gehouden. Niet-Amsterdamse homo's vonden dat wat gemakzuchtig. Buiten Amsterdam was de tolerantie immers nog niet zo groot. Daarom was het beter de Roze Karavaan door het land te laten gaan. De

internationalisering (Stonewall herdenking) en de regionalisering (Roze Zaterdag in de provincie) gingen gelijk op. In de regio ging het ook wel eens behoorlijk mis. De eerste Roze Zaterdag in Den Bosch verliep prima, de tweede in Amersfoort had op een ramp kunnen uitlopen. Bij het slot van de manifestatie kwam de stoet aan op een plein waar de standjes van de verschillende organisaties stonden. Een afgesloten plein waar alleen maar kleine straatjes op uit komen. Dat werd door een groep reljongeren gebruikt om 'die homo's' eens een lesje te leren. De politie en de ordedienst waren slecht georganiseerd. Gelukkig waren de jongeren dat ook, want anders was er flinke paniek uitgebroken met waarschijnlijk desastreuze gevolgen.

De homo-organisaties en de politiek, zowel lokaal als landelijk, waren flink geschrokken. De politie kreeg het verwijt dat ze niet goed was voorbereid en de reljongeren de ruimte liet. Dit homogeweld kon niet geaccepteerd worden. De gemeenten waar de volgende Roze Zaterdag zou worden georganiseerd wilden zo'n blamage niet nog eens meemaken. Zo zorgde het geweld in Amersfoort voor een stevigere politieke positie van de roze beweging.

5 mei 2015: Banner op het feest bij het Homomonument. De driehoek in regenboogkleuren. Foto: Martien Sleutjes

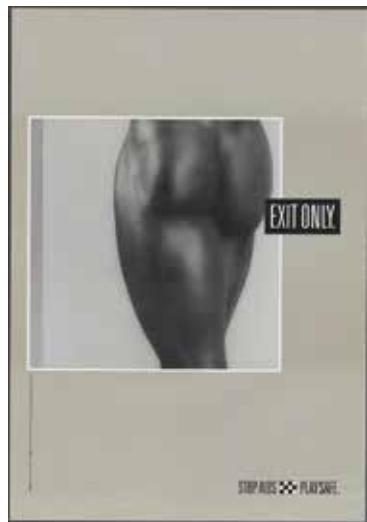
AIDS NACHTMERRIE

(paneel 9)

De roze explosie stuitte in 1982/83 op een nieuwe muur: aids. Door de internationale contacten was in Nederland snel bekend hoe de *moral right* – beweging in Amerika aids aangreep om de verworvenheden van homo's en lesbo's als verdorven rechten neer te zetten. De populaire pers in de Engelstalige landen sprak met groot genoegen over 'Gay Cancer' of *Gay Related Immunodeficiency Syndrome*. Het duurde bijna een jaar voor er een neutrale term *Acquired Immunodeficiency Syndrome* opdook. De homogezondheidsgroepen in Amerika werden snel omgebouwd tot *Gay Health Crisis Centers*. Het maatschappelijk isolement van homo's in de Verenigde Staten was ernstig: mensen met aids kwamen vaak letterlijk op straat te staan. Een heel netwerk van *privately funded* organisaties bleek nodig om hulp te bieden.

De roep om discriminerende maatregelen bereikte ook Nederlandse homoseksuele werkers in de gezondheidszorg. Vanuit de *Stichting Aanvullende Dienstverlening* en het Amsterdamse *Buro GVO* werd het *Aids Coördinatie Team* opgezet. Het team kreeg de steun van homo-organisaties, de Amsterdamse GG&GD en op de achtergrond de Geneeskundige Hoofdingspectie en behandelaren van geslachtsziekten. Overigens moest deze steun wel elke keer bevochten worden. Het team ontwikkelde voorlichtingsmateriaal, maar gaf zelf ook voorlichting. De voorlichters werden een beetje spottend de aidszusters genoemd als ze weer voorlichting gaven over veilig vrijen op plekken waar homomannen seks hadden.

1986: een van de eerste voorlichtingsposters van Buro GVO Amsterdam met foto's van Robert Mapplethorpe. De toestemming van de fotograaf verliep via privécontacten. (D0067)

Gaandeweg ontkwam ook Nederland niet aan de epidemie. Het belang van een goede, open samenwerking tussen homo- en gezondheidszorgorganisaties werd steeds breder ingezien. In 1987 werd het tijd een publiekscampagne te voeren. Niet zozeer omdat de algemene bevolking direct gevaar liep ("De gemiddelde hetero heeft meer kans om te komen bij een vliegtuigongeluk dan hiv op te lopen"), maar om een breed gedragen positief beleid te kunnen voeren. Nadeel was wel dat een bureaucratisch systeem als de *Nationale Commissie AIDS Bestrijding* moest worden opgetuigd en dat daarmee de aandacht voor homo's met hiv verschoof naar de homo-organisaties zelf.

De eerste publiekscampagne uit 1987 werd door een van de previewers, Rob Tielman, omschreven als 'Goed, maar typisch Nederlands'. Het was een bloemetjes en bijtjes campagne. Geen omvallende grafzerken zoals in Engeland of dreigende doodskisten zoals te zien in een Eindhovens alternatief, maar low profile, niet-confronterend, lief zoals seks ook kan zijn en ja, ook een beetje voorzichtig. De daaropvolgende condoomcampagne leverde politiek meer problemen op. Niet alleen bij christelijk Nederland, maar ook bij homo's: het coördinatieteam wilde dat homo's afzagen van anale seks, ook met condoom. Dat heeft jarenlang ruis opgeleverd, temeer omdat in het buitenland condoomgebruik door homo's wel standaard in de voorlichting zat.

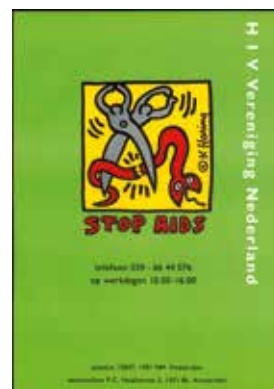
Maar eigenlijk werd er meer gesteggeld over medische vormen van preventie (vaccin) en behandelingen. Mensen die een dodelijke ziekte in de ogen kijken zijn bereid heel ver te gaan.

Vrij Veilig, stop aids

Tot de komst van AZT waren er weinig middelen die enig perspectief boden. De, soms bizarre, alternatieve behandelingen vlogen de hiv-geïnfekteerden en mensen met aids om de oren. Om dat allemaal bij te benen was kennis nodig. Naar Amerikaanse voorbeeld verenigden ook in Nederland de 'patiënten' zich in pressiegroepen. Aanvankelijk was er nog een scheiding tussen de hiv- of seropositieven en de mensen met aids, maar begin jaren negentig verenigden ze hun krachten in de *Hiv Vereniging Nederland*.

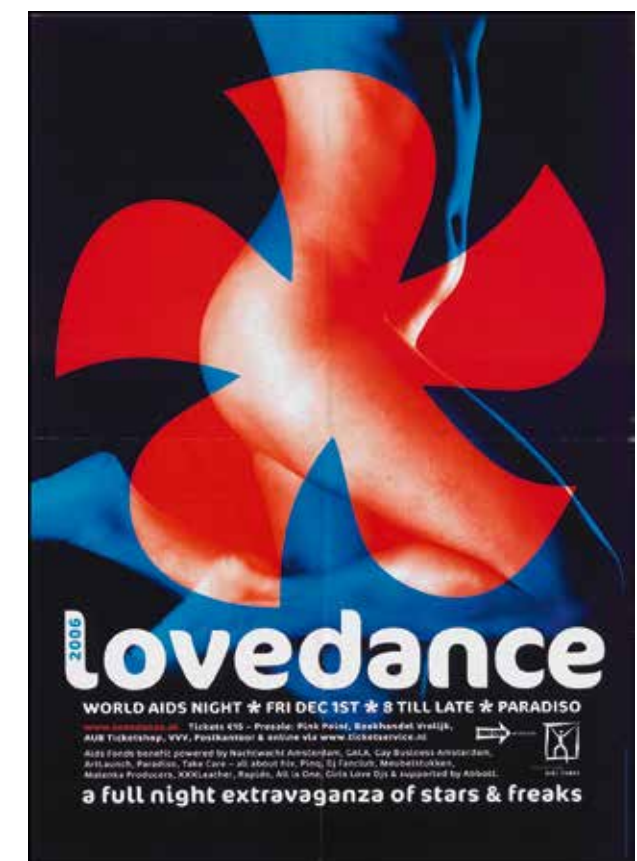
En natuurlijk waren er groepen activisten die net als in de Verenigde Staten vonden dat de 'officiële' hiv-instanties en -verenigingen teveel aan het pappen en nathouden waren of dat ze teveel werden ingepakt door overheid en industrie. De tijd drong: mensen moesten nú geholpen worden!, stelde *Act-up Amsterdam*. Pas met de komst van de combinatietherapie in 1995 kwamen er levensverlengende alternatieven. In de jaren tachtig en negentig was de tijd tussen geïnfekteerd worden en aids krijgen soms erg kort. Bovendien hadden veel geïnfekteerden variaties van het virus die leidden tot zichtbare gevolgen

Fondswerving 1987 (B0343)

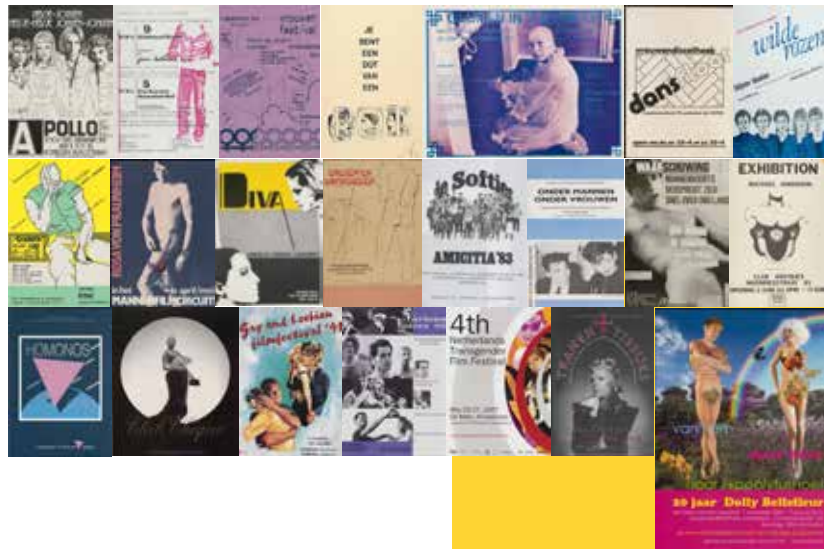

Fondswerving 1997 (D0556)

Fondswerving 2006 Love Dance (C2765)

(sterke vermagering) of huidafwijkingen zoals het kaposi sarcoom. Ook hiv-dementie kwam voor. Als de tijd tussen infectie en ernstig ziek worden kort is, is de kans dat je alles goed geregeld hebt klein. Financiële problemen door een acute zorgvraag vroegen om een oplossing. De behoefte aan een Aids Fonds werd dan ook urgent. Voorlichting, fondsenwerving, ondersteuning: het moest allemaal georganiseerd worden. En bij voorkeur zodanig dat het elkaar niet in de weg liep. Nationale Commissie AIDS-Bestrijding, het Ministerie van Volksgezondheid, reclamebureaus, homo-organisaties, Hiv Vereniging, Aids Fonds, GVO, SAD-Schorerstichting. Allemaal moesten ze dansen op het dunne koord tussen seks en dood. Tussen de twee krachtigste mechanismen in het menselijke leven. En allemaal moesten ze omgaan met de neiging van het publiek om het slachtoffer de schuld te geven, een neiging die bij seks nog sterker is dan bij andere mechanismen. Na 2010 verdween de urgentie van de aids-problematiek met de steeds beter wordende combinatietherapieën.

SUBCULTUUR (paneel 10)

In de roze scene kan de lijn tussen kunst en kitsch dun zijn. Tegelijk verstaat de roze scene de kunst om kitsch in camp of superkitsch te veranderen. Travestie (m/v) is een mooi voorbeeld. Het is er in de vorm van dikke pret, van politiek statement tegen de heteronorm, van levende kunst tot ontroerende levenskunstvorm waarin de kijker/luisteraar wordt uitgedaagd na te denken over eigen normen. Ook in het commerciële uitgaansleven is de lijn tussen subcultuur en keiharde business niet glashelder. Natuurlijk zijn er (hetero)zakenlui geweest die een eenvoudige bar of dancing ombouwden om via homo's meer publiek te krijgen.

Rond 1980 kwam er een groep horeca-eigenaren op die zelf homo (of zeer open minded) was. Zij bouwden de kenmerken van de homosubcultuur uit tot een emanciperend concept. In Amsterdam doorbraken Frans Monsma en Guus Silverentand de gebruikelijke geslotenheid van de homoscene met coffeeshop *Downtown* - coffeeshop betekende toen nog koffietent! - en vervolgens met het spraakmakende April. Het concept van coming-out werd daarmee getransformeerd naar 'jezelf als homo showen': weg met de geslotenheid, geen luiken voor de ramen. "April heeft waarschijnlijk in een paar jaar meer gedaan voor de emancipatie van homo's dan tientallen jaren COC!". De ingedutte en zelfs lugubere Reguliersdwarsstraat werd in de jaren negentig de nieuwe 'Rue de Vaseline' als opvolger van de Leidsestraat die in de jaren zeventig en tachtig de verbinding vormde tussen het DOK op het Singel en de Schakel op het Leidseplein.

1979 *Downtown*. Poster Milou Hermus (D0283)

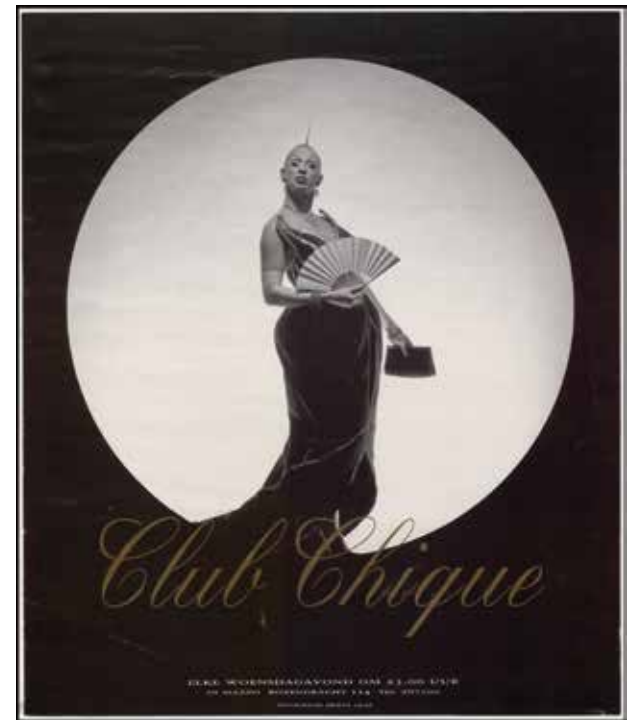
In de pottenscene lag het wat ingewikkelder door de verhouding met de vrouwenbeweging waar veel potten bij acties en activiteiten betrokken waren en zich daar konden laten gelden. Toch ontstonden in veel steden specifieke pottencafé's of café-avonden. Door de samenwerking met het *Lesbisch Archief Leeuwarden* heeft IHLIA veel posters uit het Friese, maar ook in andere steden was er een actieve scene. Klein maar fijn met veel directe netwerken. Een speciale plek heeft het vrouwencafé Saarein in Amsterdam. Potten hadden in het collectief dat Saarein runde een hele grote inbreng. Geen andere locatie in Amsterdam,

Presentatie *Lesbisch Prachtboek*. Foto: Hennie Henriët

behoudens misschien het COC-gebouw in de nabijgelegen Rozenstraat, is zo'n aanwijsbare inspiratiebron voor acties en activiteiten in de lesbische scene als Saarein (zie website Vrouwen nu voor later). Parallel aan die scene was er in de jaren tachtig en negentig een subcultuur van taalgeoriënteerde potten met leesclubs, poëzieavonden, tijdschriften, boeken, beeldromans.

In de flikkerscene is in diezelfde tijd een subculturele rol weggelegd voor theater- en muziekgroepen, zoals Supertamp, Softies en Tedje en de Flikkers. Gender bending was in die culturele uitingen meer regel dan uitzondering. De travestieacts van Geert Vissers als

1990? *Club Chique* (C0050)

Hellun Zelluf met side acts van Coby Genezjide, Vera Springveer en Beestje Freek tilden travestie en camp naar een ongekend niveau. De *Gay Dating Show* met uitzendingen op de lokale Amsterdamse tv-zender was een must voor elke nicht: komisch, informatief en op het geile af.

In de commerciële scene is er een speciale rol voor de leer- en sm-scene. Na de coming-out als flikker of pot is er in deze scene een tweede coming-out als leer- en/of sm-fetish. De partyscene in Amsterdam begon met de LL-parties (genoemd naar Leo Lanting) in de jaren zeventig. In de jaren tachtig kwamen daar de discotheken bij, overigens in heel Nederland. In de meer algemene homodisco's (en café's) werd het seksdeel van de LL-parties vertaald naar darkrooms waar (anonieme) seks mogelijk was. Maar er kwamen ook algemene discotheken die een homopubliek als trekker wilden hebben. Veelal waren ze gehuisvest in oude bioscopen. In Amsterdam werden de *Escape*, *Flora Palace* (later de *IT*) en *Roxy* grote namen. Daarmee werd de lijn tussen hetero- en homopubliek steeds dunner: partying werd belangrijker dan seksuele voorkeur. Om het uit de band springen vol te kunnen houden werden drugs steeds noodzakelijker. Tegelijk komt er een muzieksoort op die de scene ondersteunt: dance. De organisatie van dance-events leidde tot nieuwe helden in de vorm van DJ's en tot gigantische themafeesten in stadions en op festivalterreinen. De homoscene werd bediend met speciale avonden (*Escape*) of speciale thema-avonden (*Melkweg*). De posters die voor

die avonden gemaakt werden, lijken op de posters voor de grote themaparties. Pottencafé *Vivelavie* was een van de weinige kroegen die elders grote feesten ging organiseren. De laatste tien jaar is de uitgaansscene flink veranderd. Deels komt dat door de megaparties, deels door fout horecabeleid (veel zaken in handen van een beperkte groep eigenaren) en deels, zo zegt men, door de opkomst van sociale media te weten de contact-apps. Desondanks zijn er elk jaar weer de festiviteiten op het homomonument op Koningsdag en 5 mei en de grote *Amsterdam Gay Pride* waar commercie en vrijwilligers elkaar vinden.

5 mei 2015 Vrijwilligers Pink Twink Army. Behalve drank kun je er ook voor €1,- een kusje krijgen. Foto: Martien Sleutjes

GAY GAMES (paneel 11)

De roze scene is bij velen bekend als een wereld van dans, parades, travestie, relnichten, knalpotten en wat dies meer zij. De combinatie van de woorden 'homo-lesbo' en 'sport' is nou niet het eerste wat in de hoofden van de meeste mensen opkomt. Ook niet verwonderlijk als homo het meest gebruikte scheldwoorden op schoolpleinen en sportvelden is. Maar toen waren er de 'Gay Games' in Amsterdam.

Gay Games V in 1998 waren de eerste games buiten de VS. Toen het 'bid' in 1993 door Amsterdam werd gewonnen, moest de kleine groep die dat voor elkaar had gekregen de rest van de roze scene nog enthousiast maken. De organisatie wilde én sport én cultuur én een mondiale dekking voor deze versie. Fondsenwerving zowel bij de overheid als bij commerciële instellingen was erg belangrijk om sporters uit landen met een repressief en homofoob milieu op de Games te krijgen. Om bij het slot te beginnen: uit 78 landen kwamen ruim 16.000 deelnemers waarvan meer dan de helft uit Europa. Het aandeel van lesbische vrouwen naderde de 40% . De opening in de Amsterdam Arena werd verricht door de burgemeester van Amsterdam, terwijl de socialistische premier toekeek vanuit de skybox. Er ging het nodige mis, maar de steun van de gemeente voorkwam een calamiteit. Niet geheel ten onrechte, omdat er naar schatting 200.000 bezoekers kwamen en alle hotelbedden in Amsterdam en wijde omgeving bezet waren. In het centrum van Amsterdam konden homo's en lesbo's voor het eerst van hun leven ervaren wat het is om een meerderheid te zijn. De uitstraling van het evenement is ongekend geweest. Voor Amsterdam en voor Nederland. Hoeveel gemakkelijker is

de discussie over het homohuwelijk door de Games geworden?

De Gay Games lieten hun sporen na in Amsterdam. Bestaande sportclubs kregen een grote instroom van nieuwe leden. Nieuwe sportclubs kwamen op en bleven bestaan, zoals *Gay Swim Amsterdam* die oorspronkelijk *Havana Swim Club* heette. De Amsterdamse commerciële homosector trad op als sponsor, zoals bijvoorbeeld Havana.

Los van de Games organiseerde *Gay Business Amsterdam* vanaf 1996 een groot aantal feesten en activiteiten, onder de noemer Amsterdam (Gay) Pride om de hoofdstad weer de

1996: boot van het Gay Games comité bij de Canal Parade

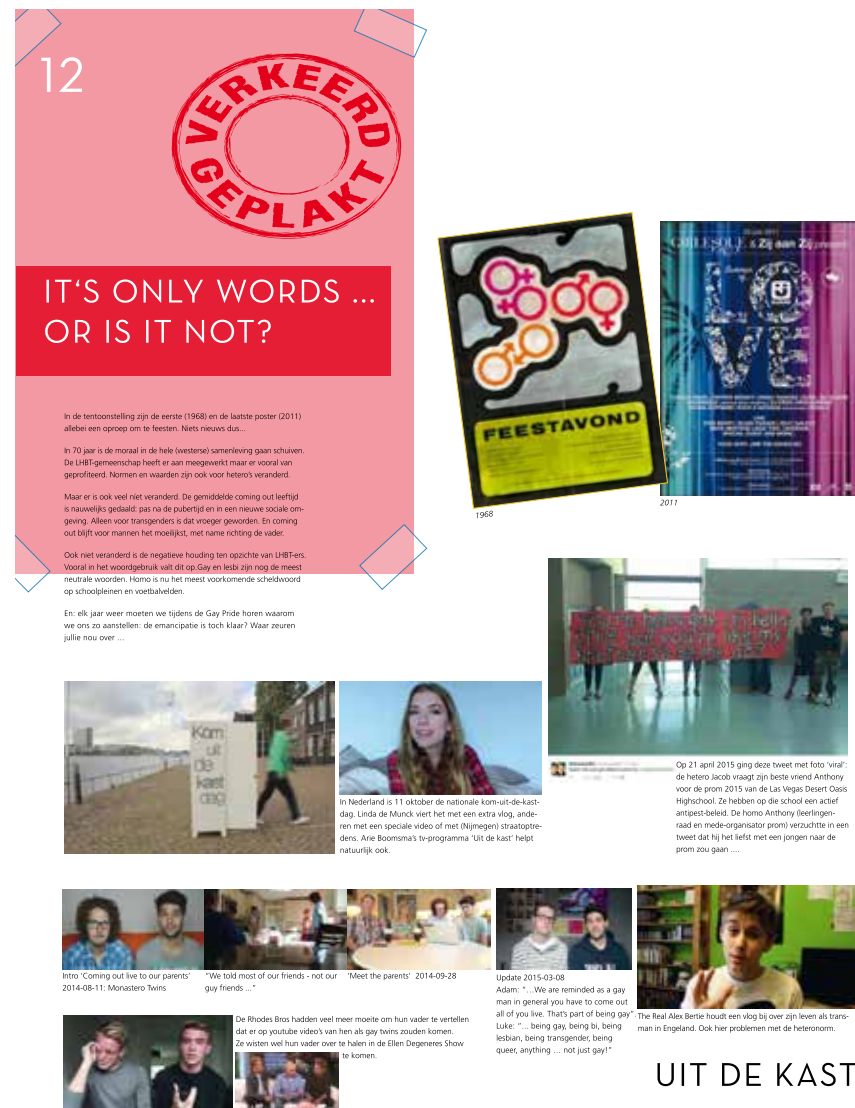
Gay Capital van Europa te maken. Een van deze activiteiten was de Canal Parade. Het was een variant op de tocht van de pieremachochels door een deel van de Amsterdamse grachten.

Al vanaf 1996 werd deze botenparade ingezet om de Gay Games te promoten. De versie van 1998 tijdens de Games liet zien dat de Gay Pride en de Canal Parade een uitiem promotiemiddel voor de stad waren.

Het samenvallen van de Amsterdam Pride en de Gay Games maakte het gemakkelijker om in de Pride de én én-waarden van de Games te stoppen: én vette lol én cultuur én sport. Die combinatie is ook gebleven: Amsterdam Pride in de eerste week van augustus is een soort Amsterdamse jaarmarkt geworden voor sport, cultuur en feesten.

Foto: Marjan Bakker

Kom uit de kast-dag 2014

en misschien wel queer. De gemeenschap van *gender benders*, van mensen die afstand willen nemen van de heteronorm, krijgt steeds meer letters: Lesbisch en Homo, Bi, Transgender, Interseks en Queer. Het is politiek heel belangrijk maar tegelijk ook erg komisch om president Obama politiek correct LGBTI te horen zeggen.

Bij het voorbereiden van een tentoonstelling als deze, kom je allerlei pogingen tegen om de positie van de homo/lesbische gemeenschap te verbeteren. De rol van coming out en de 'woorddaden' die daarvoor nodig zijn, spelen nog steeds een centrale rol. Laten we eens naar die twee fenomenen kijken.

Coming-out

Bij een literatuuronderzoek uit 1984 stond de gemiddelde coming-outleeftijd op 19 jaar. Voor de meeste homo's en lebo's geldt dat ze pas openlijk homo/lesbo worden als ze uit het pubermilieu komen en naar een hogere opleiding en dus naar een andere sociale omgeving gaan. Vóór die tijd valt de kosten/baten analyse 'om in de kast te blijven' uit in het voordeel van 'de kast'. Een paar dagen surfen maakt duidelijk dat het kantelmoment nog steeds niet veranderd is: steevast is de overgang naar een

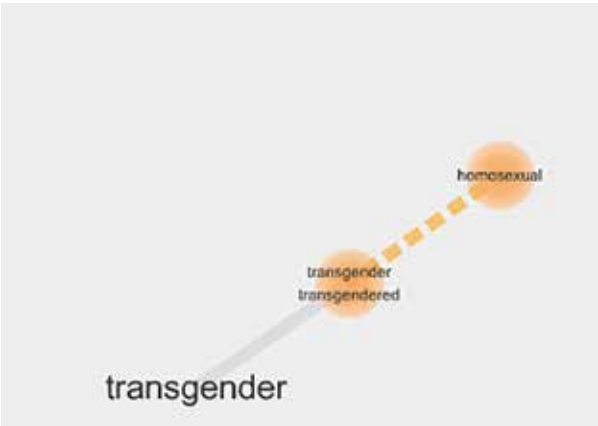
hogere studie of een andere plek het coming out-moment. Aangezien de groep ouderen die nog uit de kast kan komen ten opzichte van 1984 geslonken is, mag je ervan uit gaan dat de gemiddelde coming-outleeftijd naar de 17,5-18 jaar gaat. De uitzonderingen zijn de transgenders en, wat nu genoemd wordt, de gender queers. Zij beleven de coming out eerder.

YouTube is een prachtige bron van coming-outverhalen. Wat opvalt in al die verhalen is dat coming-out naar mannen meer voeten in de aarde heeft dan naar vrouwen. Bij de jongens ligt het wat scherper dan bij de meiden. Jongens vertellen het eerst aan vriendinnen, dan aan vrienden, dan aan broers/zussen, dan aan de ouders, waarbij de coming-out naar

2015 Rhodes Bros coming out to Far Dad

vader het moeilijkst lijkt te zijn. Blijkbaar is de patriarchale samenleving waar in veel studies over gesproken wordt nog volop aanwezig. De samenleving blijft ondanks alle veranderingen in de moraal en ondanks de vooruitgang in de emancipatie dezelfde stereotype verwachtingspatronen bij sekse of gender houden. Het begrip wat een 'man' of wat een 'vrouw' is, is nog steeds sterk aanwezig. Homo's en lesbo's lopen bij het doorbreken van die verwachtingen tegen de grenzen aan. Uit de kast komen is een handeling die met die grenzen te maken heeft. Het is ook een handeling die je je hele leven zult moeten volhouden of je moet ervoor kiezen om dat juist niet te doen.

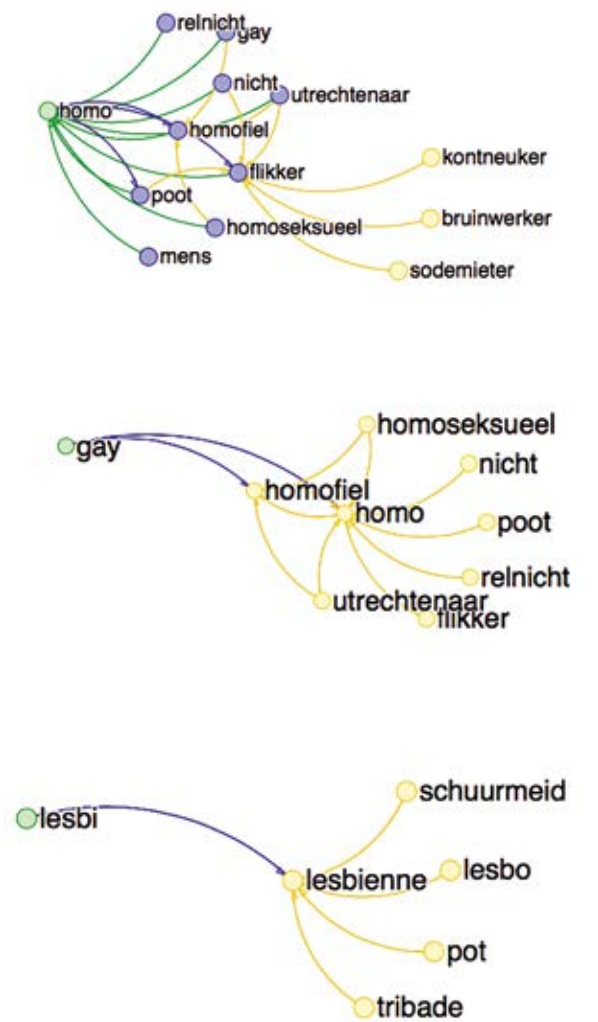

Het Engelse synoniemen woordenboek

Woorden

En dan het woordgebruik. Wat nog steeds opvalt, is de negatieve manier waarop over LHBT's gesproken wordt. Gay en lesbi zijn in de synoniemenwolk de meest neutrale woorden. Homo is, afhankelijk van de gebruiker, zowel neutraal als het meest voorkomende scheldwoord op schoolpleinen en voetbalvelen. Daar is niet zoveel vooruitgang geboekt.

Elk jaar weer moeten we met Gay Pride/ Amsterdam Pride horen waarom we ons zo moeten aanstellen: de emancipatie is toch afgerond? We kunnen trouwen, de arbeidsdiscriminatie is weg, voor de wet zijn we gelijk ... Het woordgebruik zegt dat we voor het hart nog niet gelijk zijn, voor het verstand misschien wel. Veel meer Nederlanders dan

homoseksueel (man)
 Anaalvandaal, Billenridder met helm en bilknaap (homoseksueel met partner), bruine ruiter, chocoprins, darmkanaaladmiraal, holbewoner, kontenbonker, rugridder, lansdrager, aarsridder, bilridder, bruinwerker, de jeanettosaurus, flikker, Herrie Potter, homo, jeannet, Jo de Potter, lelietje van baelen, miet, mietje, nicht, poot, potter, potterjos, ridder van de bruine orde, Ridder-van-de-Bruine-Ster, ruggetuffer, sluitspiermusketier, sodemieter, van de "Vereniging", van de verkeerde kant, van 't handje, vrouwtje, darmkanaal toerist, meester van de stramme krans, kringspierpio-nier, Kringspier-musketier, analist, bruinduiker, endeldarmtoerist, de Griekse beginselen toegedaan zijn, strontstoemper, reetridder (naar het Friese reedridder, wat gewoon "schaatser" betekent), robert van het ronde grotje, aanhanger van de Griekske beginse-len, benoit, Billenbeffer, een witte snor hebben, queer, een kriton, aarshaarverzamelaar, spiegelaars, vanderspiegelgaan, anusjevanal-les, rectaalrecreant, kontkannibaal, natte bilnaad soldaat, vriend van Van Swieten, schetenzuiger, ...

homoseksueel (vrouw)
 lesbiënne, lesbo, mannetje, pot, potvis, janet, blokpot (heel man-nelijke lesbische vrouw), ...

uit: <http://forum.fok.nl/topic/895525>

gedacht voelen zich ongemakkelijk bij zoenende homo's.

Zijn er dan lichtpuntjes? Het verhaal van de hetero Jacob die zijn beste vriend Anthony die homo is voor de prom vraagt, is aan-
doenlijk. Belangrijker lijkt de feminisering van het onderwijs. Vrouwelijke onderwijzers zijn misschien niet het beste rolmodel voor de jongens, een bijeffect is wel dat meiden tijdens de pauzes moeiteloos meedoen aan voetbalpartijen.

Is de emancipatie pas voltooid als seksuele voorkeur er niet meer toe doet en dus het Nederlandse voetbalelftal in de toekomst kan bestaan uit vijf mannen, vijf vrouwen en een transgender of gender queer in het doel? Of krijgen we dan een discussie op grond van ras?

VERANTWOORDING

Een geschiedenis schrijven aan de hand van posters, zoals we dat met deze tentoonstelling geprobeerd hebben, is eigenlijk onbegonnen werk. Van hele belangrijke gebeurtenissen, zoals de partnerschapsregistratie en later het 'homohuwelijk', zijn bij IHLIA geen posters te vinden. Voor zover we weten zijn die ook nooit gemaakt. Oproepen voor discussieavonden over dit soort onderwerpen liepen meestal via de reguliere kanalen (Gay Krant, XL, Homobeleid). Met posters vang je dus niet alle mijlpalen in de homo-emancipatie. Daarom was het nodig ook andere historische bronnen aan te boren.

Om een beeld te kunnen vormen van de grote actiebereidheid vanaf 1968 heb ik, met mijn achtergrond in contemporaine en sociaal-economische geschiedenis, naar bredere maatschappelijke ontwikkelingen in de jaren vijftig en zestig gekeken. De roze beweging is een onderdeel van een grotere en invloedrijkere verandering in de verhouding tussen man en vrouw en de daarbij behorende moraal. Die veranderingen komen voort uit sociaal-economische ontwikkelingen die emancipatiebewegingen faciliteren. De zwarte emancipatiebeweging in Amerika en de tweede feministische golf in het westen hebben hun kansen gepakt. Dat de roze beweging kon meeliften met andere emancipatiebewegingen is mooi meegenomen, maar het betekent niet dat de homo-emancipatie gladjes is verlopen. Er moest wel degelijk voor geknokt worden, zoals te zien is in deze tentoonstelling.

Voor de geschiedenis van de homo- en lesbobeweging ben ik in het vele materiaal van IHLIA gedoken. Tijdschriften zoals Vriendschap, Seq, Sec en Sek, de Gay Krant, Homologie, Diva. Scripties uit de fantastische verzameling grijze literatuur, en het uitgebreide knipselarchief.

Voor het overzicht van de roze beweging is het proefschrift van Rob Tielman (*Homoseksualiteit in Nederland: Studie van een Emancipatiebeweging*, 1982) nog steeds erg praktisch en het proefschrift van Judith Schuyf

(*Een stilzwijgende samenzwering. Lesbische vrouwen in Nederland 1920-1970*, 1994) een zeer waardevolle aanvulling, evenals het boek *Cultuur en Ontspanning : het COC 1946-1966* van Hans Warmerdam en Pieter Koenders (1987). Het proefschrift van Harry Oosterhuis *Homoseksualiteit in katholiek Nederland : een sociale geschiedenis 1900-1970* (1992), geeft uitvoerig de rol van Kees Trimbos weer. Het boek van Gert Hekma: *Homoseksualiteit in Nederland van 1730 tot de moderne tijd* (2004) was door zijn vlotte stijl een grote inspiratiebron.

Historische tentoonstellingen mogen zich nog wel verheugen in enige populariteit, maar dat kan niet gezegd worden van historisch onderzoek. Reflectie op de jaren tachtig tot en met de jaren nul zou inmiddels mogelijk moeten zijn. Onderzoekers staan helaas niet te trapelen. Misschien kan deze tentoonstelling de discussie hierover losmaken en daarmee het tij keren.

Speciale dank aan de IHLIA-medewerkers Lonneke van den Hoonaard, Jack van der Wel, Jasper Wiederman en Gemma Rameckers voor hun kritische opmerkingen. Ook dank aan Emma van Zalinge voor het eindredactiewerk in deze begeleidende tekst en Thijs Westerbeek van Eerten voor het redactiewerk aan de tekst van de panelen.

Martien Sleutjes

EXTRA PANELEN

De tentoonstelling bevat nog twee extra panelen rondom de zuilen van de 6e verdieping op het IHLIA-plein. Op deze 'wildplakzuilen' is een extra tentoonstelling aangebracht met foto's uit de actieperiode 1976-1982. De foto's zijn van Pamela Pattynama, Karin Daan en Hennie Henriët voor de lesbische scene en van Eric de Keizer voor de flikkerscene.

